

ÁRJEGYZÉKE

legújabb magyar könyveknek,

HECKENAST GUSZTÁV

kiadó-hivatalában Pesten.

egyetem-utca 4-ik szám alatt megjelentek, és minden könyvkereskedésben kaphatók:

Asbóth Lajos. A hadvezér és a hadtudomány
alapelvei. Az újabbkori hadjáratok történetével felvilágosítva. Két kötet. 8-rét.
(320, 349 lap.) Fűzve 5 ft.

Frankenburg Ad. Az öreg Bolond Miska kalandjai.
százazon és vizen, mennyben és pokolban. 8-rét. (287 lap.) Fűzve 2 ft.

Zilahy Károly. Magyar koszosok albuma. Irói élet és
jellemrajzok. Mutatványokkal és tizenhárom acélmetszettel. Nagy-8-rét (120 lap).
Diszkötésben 5 ft.

Bajza összegyűjtött munkái. Második bővített kiadás. Toldy
Ferencz által. A szerző arcképevel. Hat kötet. 8-r. (207, 221, 206, 235, 215, 256 lap.) Nyom. papíron fűzve 4 ft.
Velin-papíron, diszkötésben 8 ft.

Virág Benedek. Magyar századai és poetai munkái.
Harmadik kiadás Toldy Ferencz által. A szerző arcképevel. Hat kötet. 8-rét.
(252, 218, 193, 191, 224, 239 lap.) Nyom. papíron fűzve 4 ft.
Velin-papíron, diszkötésben 8 ft.

Tompa Mihály. Virágregék. Nyolczadrét. (175 lap.) Diszkötésben
1 ft. 50 kr.

Tompa Mihály versei. Hatodik kötet. Vegyes tartalommal. 16-r. (215 l.)
Ára fűzve 1 ft. 20 kr.
Kötve 1 ft. 60 kr.

Gróf Széchenyi István politikai iskolája, saját műveiből
összeállítva. I. kötet. N.-8-rét (384 lap.) Ára fűzve 2 ft. 50 kr.

Litkay, Margit. Nyolczadrét (219 lap). Borítékba fűzve ára 1 ft. 50 kr.

Jókai M. Szélső alatt. Elbeszélések. Két kötet. 8-r. (210, 164 lap.)
Borítékba fűzve 2 ft.

Remek-írók. Gyémánt-kiadás.

VIII. Kölcsey Ferencz versei. — A szerző arcképevel.
IX—X. Zrínyi Miklós, Szigeti veszedelme. — A költő arcképevel.
Ára egy-egy kötetnek 70 kr. Diszkötésben 1 ft.

Jósika Julia. Pályavezető. Jó tanácsok világba lépő fiatal leányok
számára. Kis nyolczadrét. (432 lap.) Bo-
ritékba fűzve 2 ft.
Diszkötésben 2 ft. 80 kr.

A magyar ember könyvtára, Pákh Albert, a Vasárnapi Ujság szer-
kesztője felügyelete alatt. I. II. kötet.
Előfizetési ár 4 kötetre 2 ft., postán bérmentesen küldve 2 ft. 50 kr.

Nemzeti színház. Kiadja Toldy István. Ára egy-egy kötetnek 80 kr.
I. kötet: Beldi Pál. A gróf Teleki-féle alapítványból száz arany pályadíjjal
jutalmazott eredeti szomorújáték 5 felvonásban. Irta Szigligeti Ede.
8-rét. (179 lap.)
II. kötet: A jó barátok. Színmű 4 felvonásban. Irta Sardon Viktor. Fordította
Szerdahelyi Kálmán. 8-rét. (171 lap.)
III. kötet: Fenn az ernyő, nincsen kas. A gróf Teleki-féle alapítványból száz
arannyal díjazott eredeti vígjáték. 8-rét. (155 lap.)
IV. kötet: A kísértés. Színmű öt felvonásban. Irta Feuillel Octave. Fordította
Radnótfay S. 8-rét. (128 lap.)

Jósika Miklós. A két mostoha. Történelmi regény. Két kötet. Kis
8-rét (234, 253 lap.) fűzve 2 ft.

Jókai Mór. Felfordult világ. Két rész egy kötetben. Kis 8-rét.
(180, 116 lap.) fűzve 1 ft. 50 kr.

Jósika Julia. Való és költött. Novellák és vázlatok gyűjteménye.
Három kötet. K.-8-r. (230, 222, 207 l.)
fűzve 3 ft.

Katona József. Bánk bán. (Remekírók VII.) Dráma öt szakaszban.
Gyémántkiadás. 242 lap. A szerző ar-
cképevel. Fűzve 70 kr. Diszkötésben 1 ft.

Tompa M. Regék és népregék. Külön kiadás. — Diszkötésben
8-rét. (316 lap.) fűzve 3 ft. 50 kr.

Szász K. A vers-szavalás elméleti és gyakorlati kézikönyve.
8-rét. (316 lap.) fűzve 1 ft.

Figyelemztetés a t. cz. vidéki közönség számára, különösen oly helyekre nézve, a hol könyvkereskedés nincsen. —
Megrendelések a fennhirdetett könyvekre egyenesen a fennevezett kiadó-hivatalhoz intézendők, a mely a szétküldést
pontosan posta-utón eszközöndi, és pedig azon esetben, ha a megrendelt könyvek összege legalább 2 főt tesz, bérmentesen. Az illető összeg
vagy előre beküldendő a kiadó-hivatalhoz, vagy a könyvek átvételkor a posta-hivatalnak kifizetendő.

Heckenast Gusztáv könyvkiadó-hivatala.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatja Landerer és Heckenast, egyetem-utca 4. szám alatt Pesten, 1863.

37-ik szám.

Tizedik évi folyam.

Pest, september 13-án 1863.

Előfizetési feltételek 1863-dik évre: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. Fél évre 5 ft. — Csupán Vasárnapi Ujság:
Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft.

Schmidt Ferdinánd.

Maholnap, 16 évi szünetelés után ismét
összegyűlekeznek a magyar orvosok és ter-
mészetvizsgálók vándor társulata. Felhasz-
náljuk ez alkalmat, hogy az utolsó e tárgyú
gyűlés egyik nevezetes és ma is élő tagjáról
megemlékezzünk.

A magyar orvosok és természetvizsgálók
1847. évi soproni gyűlésén jelenvolt honfiak
között, ki nem emlékszik élénken azon eleven,
barátságos férfira, ki bár külföldön kiejtés-
sel magyar nyelven értekezett az „angolna
götéről”, és annak két eleven példányát egy
nagy üveg-medencében be is mutatta?
Schmidt Ferdinánd volt ezen férfi, a laj-
bachi kereskedő, a testestől lelkeztől magyar
ember, kit bár viszonyai távol-
tartottak a hazától, szíve soha-
sem szűnt meg e hon érdekeiért
érezni, lángolni.

Schmidt Ferdinánd fényesen
bebizonyítja, hogy nem szükséges
valakinek kenyértudósnak lenni,
ha a természet titkai mélyeb-
ben akar hatni, hanem hogy e
tekintetben szilárd, tántoríthat-
lan határozat is czélhoz vezet,
ha már egyszer a természet
iránti szeretet keblünkben gyö-
keret vert.

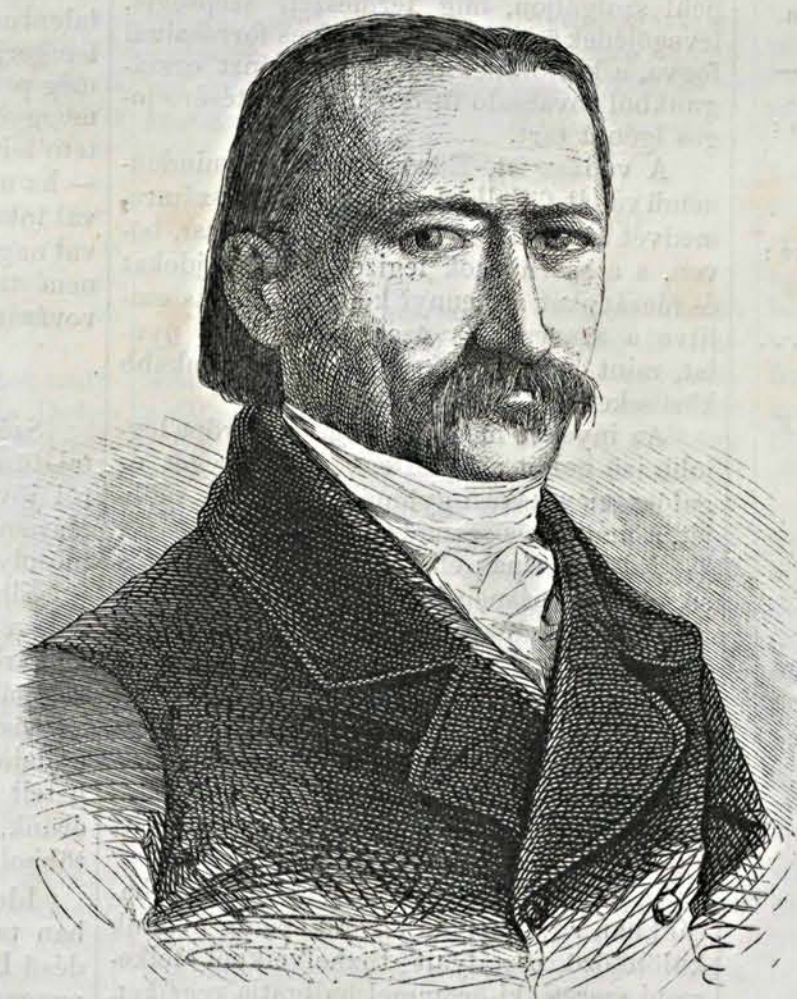
„Der Mensch vermag unglaublich viel,
Ja — Alles — was er kann und will!”
Igy hangzik jelszava hazánk
e jeles születésnapján, kinek arcké-
pét itt bemutatjuk, azon férfinak,
ki saját tevékenységének, eszé-
nek, becsületességének, vallásos
érzelmeinek és talán a sors ked-
vezésének is köszöni vagyonát,
tekintélyét, hírnevét s új hazája
fiainak szeretetét.

Schmidt Ferdinánd Sopron-
ban született. Szüleinek, a meny-
nyire emlékszem, burnót- és do-
hányboltja volt e városban. Csak
az elemi iskolákat végző szülő-
városában; de tanítója, kitől a
magyar nyelvet is tanulta, és
édes anyja, egy jámbor, vallásos
asszony, az Isten és teremtmé-
nyeiről a fogékony kebelbe csepegtetve a
rendkívüli szeretettel, melyet egész életében
táplált, melynek majdnem szeme világát is
feláldozta.

En akkor ismerkedtem meg ezen rend-
kívüli emberrel, midőn családjával egykori
tanítóját Tihanyban meglátogatta. Ezen ta-

nító Farkas Vince pannonhalmi benczés és
tihanyi perjel volt, ugyan az, kinek genealo-
giai mindentudósága oly sok nagy urat za-
varba hozott, mert az egész gothai almana-
chot könyv nélkül tudta; ugyanaz, kit az
európai híró Endlicher, mint egykori kitünő
tanárát, Bécsből legédesb visszaemlékezések
között tiszteltetett; ki Czuczor és Jedlik kifej-
lődésére oly nagy befolyást gyakorolt. Hadd
álljon itt ezen néhány sor az ő számára is,
mint halányvilágulás; — Farkas Vince a
maga nemében kitünő ember volt — bár ne-
vét semmi emlékkő, semmi nekrológ nem
örökíti.

Anyjának és Farkas Vincének köszöni

SCHMIDT FERDINÁND.

tehát Schmidt a természeti tudományok
iránti szép hajlamát, melyet, bár kalmár-
ságra vitték családi körülményei, soha hát-
térbe nem szoríthatott.

A lajbachi kongresszus alatt már mint
kereskedő élt új hazájában, és becsületessé-
ge, szorgalma által megnyervén a közbizal-

mat, birtoka is rövid idő alatt annyira sza-
porodott, hogy a kereskedési gondokat esa-
ládja tagjaira bízván, Sischka külvárosban
letelepedhetett és magát egészen a termé-
szettudományoknak szentelhette.

De Schmidt semmihez sem akart félsze-
gen nyúlni; mennél inkább behatott a ter-
mészet titkaiba, mennél inkább kezdé a kut-
forrásokat használni, annál inkább be látta a
latin és görög nyelv szükségét, melyeket
majdnem ötven éves korában kezdett szor-
galommal tanulni.

Jeles hazánkfia nemcsak gyűjtött párat-
lan szorgalommal és feláldozással a téhely,
pikkelyröpk, kagylók és csigák rendjeiből,
ő több rendbeli szakavatott tollal
irt munkát is közzétett, s nem-
csak nemzeti muzeumunkat gaz-
dagította, hanem a világ minden
gyűjteményét majd láthatlanig
parányi pupáival és clausiliáival;
ő főddé fel a szemetlen barlang-
bogarakat, ő észlelé éveken át
pinczéjében az angolna göté élet-
módját és szaporodását, és ked-
velteté meg egyáltalán Krainban
a természetrajz minden ágát.

De nemcsak e téren fényesek
érdemei, melyekért majd minden
természettudományi társulat tag-
ságával megtiszteltetett, ő Laj-
bachban minden üdvös, szép és
hasznos intézetnek alapítója, fő-
indítója s elmozdítója; mi által
a magyar névre is becsületet,
tisztetletet áraszt.

Nemcsak vagyonos, hanem
gazdag embernek is tekinthető;
de azért életmódja egyszerű, esa-
ládi élete példányszerű, a mi-
lyen csak egy bölcs atya kor-
mánya alatt lehet. Idősb leányai
nevelék hűgaikat, hogy egykori
hivatásukat anyjuk vezetésével mel-
lett tanulják, — nem fukarság
bírá Schmidtet arra, hanem meg-
győződése. A családi nevelésről
irt cikkei, melyeket mint falun
lakó magánzó Dorfschmidt álnév

alatt irt, a lajbachi lapban figyelmet gerjesz-
tének, s bár a felbomló családélet kötelékei-
nek megerősítésére hazánkban is olvastatná-
nak, viszhangra találnának!

A hetvenéves férfit szemei a folytonos
gőrcső-vizsgálatok által igen elgyengültek,
ugy, hogy szeretett barátival is ritkábban

A Tisza bölcsője.

(Emléklül a jó máramarosiaknak.)

Irta P. SZATHMÁRY KÁROLY.

levelez. Azonban tudománya Lajbach vidékén ki nem hal. Valamint az anyagi szerves egyengetéséről is, — úgy tapasztaljuk azt a szellemi egyénekben is. Ritka azon döllyfős vagy fukar tudós, ki csak magára akarna szakában tündökölni, ki azt kívánja, hogy vele együtt tudománya is megszűnjék. A gyöngye szemű Schmidt a természet romlatlan gyermekeivel, az iskolás fiukkal szövetkezett, — ők gyűjtenek, ők rendeznek, ők határoznak az ő vezetése alatt, s ők pótolandják mint erős, sudar-csemeték az évei sulya alatt roskadozó terebélyes tölgylet.

Eljen és múködje még sokáig; mi a távolban is mindig örömmel s büszkeséggel nevezzük őt magunkénak. Dr. Rómer Fl.

A jó nagytáti képe ... *)

A jó nagytáti képe van kezemben. Könnyem peregrá, nem tudom miért? Oly szeliden néz s mélan velem szemben ... Oly sok mit ajka mond, mit szemre kérd. Sok szép időt ért, azt mondják felőle; Tiszteli minden, sok irigylet. De én tudom: mi bú van bele szöve, S hányszor volt szíve csordultig teli.

E jó öregnek térde mellett nőtt fel Az a mosolygó, nyájas unoka. Kinek már régen fódve szemfedővel Aranyfürtű, dicséni homloka; Kírdi nem kőbe csak, szívünkbe véve Az: hogy „szeretett, szenvedett, dalolt —“ A hű Iduna, e vén törzs növése, A jó nagytáti unokája volt ...

Volt egy, ki őt jobban szeretete mint én, S kit nála jobban szeretett az agg ... — Ah! lánya után halt az anya szintén; Sirján is idegen fák inganak. **) Mi nem lehetünk ott, szemét befogni, Sem a fiu én, sem ő az apa. De képzelmű egy percig őt zokogni, Hiten felül kerülven bánata.

Kit legjobban szeretett a világon: Az ősz, leánya sirjához jöve. Még ott a sírnál, hajh, a sulyos lábnyom, S egy szent gyémánttal ragyogó sarkóve. Mert e szelid agg oly nehéz bút horda, — E szegény ősz szívben oly dús vala ... Azóta vén csak ... Égbe néz s a porba: Itt sirt keres, — ott várja anyagala ...

A jó nagytáti! Reszket már a térde; De hite újra erős, úgy hiszem. Oly nyájasan néz rám; mosolygva, kérde: „Fiam uram, indulk, — mit izen?” De nem szükség izenni a holtaknak, Jól látnak ők s várnak mosolygva ránk ... Nagytáti is, ha öreg lába lankad, Mint itt, otthon lesz ott is egyaránt!

Szász K.

Népdal.

En Istenem! én Istenem! Mi lehet az én szívemen? Soha senkit nem bántottam, Még sem lehetek nyugodtam!

Tisza partján jártam, — keltem, Mikor én ezt észrevettem. Járhatok már akármerre, Mindig te vagy az eszembe!

Sok nélkülöd minden óra, Hát esztendő hogy ne volna! Hát az esztendő, végre Szaporodnak hatra, hétre? ...

Harangoznak könyörgésre; Nem mulasztom el ám, én se! A jó Istent arra kérem: Csak tégedet adjon nekem.

Adjon nekem valahára, Szívem vigasztalására; Mert az én nyugtalan szívem, Soha addig ... meg nem pihen!

Soós Miklós.

*) Lásd a Vasárnapi Ujság 36. számában, Ferencz József néptanító arcképe és életirását.
**) Iduna is, mint anyja, — az öregnek leánya, — Vizakán született. Mindkettő idegenben, Iduna N.-Kőrösön, anyja Kolozsvárt halt el.

A Tisza kiválóan magyar folyó, a Kárpátok tövén születik s Magyarország határán hal meg; egyedül követi nagyobb folyóink közül a költő jóslatát és parancsszavát: „itt élne, halnád kell.“

De történeti jogai is vannak e nevezetre. A magyar zászlók ennek völgyére szálltak le először Árpád alatt, és azóta a magyarok majdnem minden nevezetese küzdelmében tettelegesen részt vesz. A Tisza környékén próbálta összemérni nemzetünk erejét a mongolával; itt harsantak meg Boeszkai tárogatói; a diadalmas Bethlen és Rákóczy György ennek vetették hátukat; csaknem forrásánál vívatott II-ik Rákóczy Ferencz első csatája, s 1849-ben a Tisza háta mögött kerestek segélyt a forradalom seregei.

A Tisza, természetére nézve is magyar. Táblabírói lassúság, nyugalom és méltósággal lejt a békés időkben; diszbe öltözik a tavasz ünnepére: de ha a kitérés napja eljött, nyiltan, feltarthatlanul töri át gátait, szaggatja szét lánczeit s utolsó ítéletként özönli el, mi elébe akad; kitérése romboló és félelmes, — de végeredményül termékenyít.

E folyó bölcsőjébe, Máramarosba vezet a kedves olvasót; részint, hogy egy régi vágyamnak eleget tegyek, mely e helyhez a szeretet sokszoros lánczával kötött lelkennek nehány sorból álló emléklap nyújtása által, az elszakadás után édes visszaemlékezést szerezzen; részint, hogy hazám figyelmét annak egy oly vidékére vonjam, mely a természet szépségeiben és adományaiban egyaránt gazdag s mely roppant terjedelmű erdőségeinél, szállító-folyamainál és érctermékeinél fogva, hivatva látszik arra, hogy az országnak roppant gyártelepül szolgáljon, míg természeti szépségei, levegőjének üdösége és egészséges forrásainál fogva, a külföldnek drága és a pénzért országunkból tovacsáló fürdői mellőzhetéseére jogos igényt tart.

A vadász itt, Európa csaknem mindenemű vadát föllelheti: a zergét farkas számra, medvét a kellenél többet, hiuzt farkast, bőven, s a szárnyasok legizesbejt, a fadjokat és fázánokat a mennyi kell, — nem is említve a szarvast és őzet, a rókát és nyulat, mint hazánk más vidékeivel is inkább közösek.

Az inycenz megtalálhatja itt Európa legjobb ízű halait: a pisztrángot, kecsesét és galócát; a havasi gyümölcsök legédesebbjét, a málnát és szamócskát.

A bányásznak elég tere van Máramaros sós, vas és másnémi érctermelése körül; s a geolog nem ok nélkül hozza ide a kiegészített vulkánok, s a kőületektől gazdag hegyek közé kalapácsát.

Tekintve a Tisza bölcsőjének agg egyházait, kastélyait és hajdani erődjeit; felhánya az első foglalású családok levelesládait: a régész és történetíró is talál itt valamit.

A költész és festész bővebb anyagot hazánkban ritka helyen lel; a ki pedig népünk különböző osztályait tűzhelyeiknél felkeresni szereti, ki örömmel hallgatja regéiket, élvezettel szokásos szertartásaikat, — nem megy el kielégítetlen innen.

Mindezek után azonban igen csalódnék az, ki e sorok szerzőjétől mind ezen élvezetek megadását várja: erre nézve csak azt mondjuk, mit az egykori spártai legiónak a feyverét kívánónak: „*Jér és vedd el.*“

Nem érzem magamat W. Scott vagy

Hugo Victor tollával megáldva, hogy mind e nagyszerűt és kellemest, felségest és vonzót úgy, vagy legalább megközelítőleg állítsam elő ahhoz képest, mint azt a művészek nagy mestere, a szépnek örök kutatója: a természet nyújtja; sőt azon érzelmek mélyebb festésébe sem merek ereszkedni, melyek ezek látásánál lelkünket foglalkoztatják. Mert a ki felkereste valaha azon nap által sohasem látogatott völgyeket, melyeknek életet csak a szikláról sziklára csattogó forrás ad; megállott a föld kérgének száz ölnyi mély bányarejtékében, melynek elhagyott hallgatag szötte a természet örök titkairól regél; pihent a vulkánoktól bércek meredek pártái alatt, melyek mint óriások várának elhagyott omladéka merednek a magasba: — az meggyőződhetett arról, hogy mindezt érezni lehet, — de leírni, elbeszélni ép annyira nem, mint azon tularadó kedélyhullámzatot, melyet a lehaladó tavaszi nap búcsúcsókjára felpiruló, még hőlepett bércek, — az eszterang ünnepélyesen lebegő hangja s a harmattól megújuló lég üdösége ébreszt az emberi kebelben.

Kétségtelen, hogy a természet szépségeinek valódi élvezetere zavartalan kedély, fel nem háborult szív kell: de ha ezekhez még az ész is hozzájárul járul, mely a be nem avatottal csak idéltetnek, legfőkébb festőinek tetsző sziklacsoportban ezredévek történetirátát szemléli; az egyszerű virágban nemcsak a színt és szagot, hanem az isteni kifogyhatatlan jótéteményeknek gyógyító csodaejét is tiszteli; megérti a másoknak értetlenül csevegő madarak énekét s nyomairól reá ismer a barlangjába vonult vadra: — ekkor az élvezet sokszorozódik, — az ily utitárs ott is szépségeket tár fel, hol az avatatlan szem azt soha fel nem fedezné.

En azonban ily commentátorsággal sem kérkedhetem. Szerény tollrajzok lesznek ezek, írva közhasznú ismereteket terjesztő lap számára. Nem irodalmi koszoru, nem a festői talentum fitogtatása: csupán egyszerű figyelemgerjesztés a cél. Figyelemgerjesztés, még pedig minden lehető irányban; miután meggyőződésem, hogy az ily hazai táj-ismerető leírások minél több oldalról világítanak, — ha mindjárt szerény lámpával is — annyi- val inkább megfélemlenek feladatuknak s annyi- val nagyobb részét érdeklik a közönségnek, nem tagadom, legtöbbször a költői hatás rovására.

I.

Méltó beköszöntés. Veresmart.

Széles Magyarországon kevés sebb tájat találunk, mint a minő a sík magyar földről jövő utasnak a n.-szőlősi Harkhegyen, Máramaros első megpillantásakor szemébe mosolyog.

Elhagyva azon barátságosan tekintett völgyet, melyet N.-Szőlősről jöve a különben jó karban tartott országútja szel, s mely, valahányszor életemben rajta jártam, mindannyiszor a kirablások és gyilkolásoknak — fájdalom! hazánkban most sem ritka — jeleit juttatá eszembe: egy nyílt pontra érünk, hova izléssel bíró kegyeltes kezek, többoldalú nyílt verandát emeltek.

Ide lépve mintegy 100 ölnyi magasságban találjuk magunkat, meglehetősen kiterjedésű L alakú völgy felett, melynek síkja oly egyenesen terül el előttünk, mint tiszta papírlap, vakító fehéren, ha tél borítja a vidéket s eleven-zölden, ha tavaszi időben hajtott e tájra szerencsénk.

Ez utóbbi évszakban természetesen a vidék legszebb. Az L forma hajlást a Tisza élénk ezüst szalagja is követi, mely sebesen tovalejtő habjaival mintegy fellelegzeni látszik, hogy végre sikerült elhagyni a hegy

völgyes vidékét, hol folyásának annyi szírt és gátot kellett megtörnie.

A kedves eleven tekintetű folyó épen a velünk szemben fekvő hegyek lábánál simul el, melyek kezdő pontjai azon nagyszerű hegytömbnek, mely Máramarost Szatmártól elválasztja, zöldpetykő (Grünsteinporphyr) sziklái között innen kezdve egész a távol Láposbányáig a hazának azon vidékei közé tartozván, melyeken a teremtkéz e hazát és a föld mélyében is kifogyhatatlan gazdagsággal áldá meg.

E hegység végéttűje látképünknek épen középpontját képezi, jobbra balra egyegy nem messze futó völgyet nyitván meg, melyeket mind két oldalon, egyegy hajdan hatalmas sáskészes romjai koszorúznak; jobbra a már Ugocsa megyéhez tartozó Nyaláb vagy királyházi vár, balra a komor tekintetű Huszt.

Csodálni lehet, hogy Mezei barátunk, ki e vidéken többször megfordult, e gyönyörű tájképet meg nem öröklítette, holott ez annál, melyet a pesti múkiállítás megvett s mely ha jól emlékezem a viski Várhegyről való kilátást tárgyalja, jóval szebb.

Nem állhatnám meg, hogy a nyájas olvasóval e táj rajzát ha mindjárt tökéletlen alakban is ne élveztessem, ha ezt a Vasárnapi Ujság ezer forrásu szerkesztője már régebben nem közölte volna.

A nyalábvári hegy valóban mint elejtett nyaláb fekszi át a Tisza völgyét, melyet az egykor e tekőben felgyűlt víztömegnek iszonyu erőfeszítéssel kellett átszakitnia, hogy aztán gáttalanul rohanhasson le az áldott alföldre, pusztítani és gazdagítani egyszerre.

A nyalábvári romokból kevés áll már; a létezők azt mutatják, hogy a vár három nagyobb részből állott s helyzeténél fogva az egész völgyet jobbra és balra annyira uralta, hogy tetszése nélkül sem fel sem alá nem járhatott ellene a Tiszavölgyön.

Nyaláb vára ugyan jelenleg Ugocsa-hoz tartozik, de a régi Ugocsa és Máramaros területi viszonyai egész az Anjou családból való királyainkig oly bonyolódottak, hogy a foglalás után két első századból Máramaros inkább csak mint Máramaros, vagy Bogdán-földe szerepel, termékeny részei a most csekélyre apadt területű Ugocsa-hoz tartozván, ellenben a hatalmas Drágfiak alatt e vár is Máramaroshoz csatolattott, mit a hatalmas főispánok bizonyosan birtokaik könnyebb kezelhetése végett tettek.

Wenzel Gusztáv idéz egy okiratot, melyben az áll, hogy 1378-ban Balk és Drágfi máramarosi főispánok Király László és Lado-mértől Kirvát és Taraczkózt Nyalábvárhoz foglalták. Taraczkózt pedig épen a mai Máramaros közepén s Nyaláb várától majdnem egy napi járóra esik. *)

Ez adat egyszersmind tanúságul szolgál arra, hogy a hajdani Nyaláb-vár azon sáskészes közé tartozott, melyekben hajdan hatalmas oligarchák idejében, gyakran reá lehetett a galamb-tollakra akadni. Feje egy hatalmas uradalomnak, uralkodva a Tiszavölgy felett alkalmas is volt az ilyes szerepekre.

De mit ereszkednének e gyönyörű látvány előtt történelmi fejtegetésekbe. A vidámabb tekintetű Nyaláb épen úgy, mint a komor Huszt, ma rom s mi völgyben ülők a költőknél csak „szédelegve pillantunk fel őseink saskakára.“ Én még azt is hozzáteszem, hogy nem minden melancholia nélkül ugyan, de kevés szívbeli bánattal.

A képzeltetnek jól esik e várak tornyait felélpelve látni s kakasait csikorgva hall-

*) Lásd „Kritikai fejtegetések Máramaros megye történetéhez“ 46-ik lap. Pest, 1857.

gatni; de azt hiszem, hogy e rajongást az első alarépülő golyó vagy nyíl, melylyel itt egykor az utazót nem egyszer fogadták, eloszlatná.

Hagyjuk hát romnak a romot; okuljunk a történet tanúságán s — haladjunk tovább.

Az a táj, mely itt terül előttünk, a természetes határok szerint még nem Máramaros s nem is bölcsője már a Tiszának.

Az L alakú völgy egy külön kis könyökterület s mintegy neutrális földet képezhetett hajdan a két szomszéd megye között, mely felett veredkedhetett a két szomszéd vár népe eleget.

A völgyben magában csak két helység van: lábainknál a hegyoldalon egy, főként zsidó üzérök által lakott hely Veresmart (legelső ismeretes okmány, melyben előfordul 1437-ről szól); alatt pedig csaknem Nyalábvárral szemben a Tisza túloldalán Vereslejte.

Kitűnő karban tartott országuton ereszkedünk alá a huszti határra. Az országut a Tisza áradásai miatt magas töltést képez s részint ez, részint a Husztól alól Tiszánkba szakadó Nagy-Ág ridegebb havasi légméréselete okozhatja, hogy e táj szél nélkül talán soha sincsen. Téiben kiállhatatlan ridegséggel fagyaszta; forró nyárbán üde léggel éltetve az utast.

Igen érdekes lenne valami ügyes meteorogra nézve ezen tisztai szorulatok tüneteinek tanulmányozása.

Nekem ezen pár száz öllel egymás felett emelkedő völgyek légürülése oly formán tűnt fel, mint valami bérczi forrás, melyet hazánk némely vidékein egymás fölé tett válukból folytat alá a közép.

A szorulatoknál, vagy a hasonlat szerint a válu végénél mindenütt érezhető a lég erős csapása.

Ily szorulatok például a huszti, técsői, hosszimezői, lonkai és rahói.

A Nagy-Ágon, a Tisza egyik hatalmas mellékfolyamán költséges hid vezet keresztül s előttünk terül azon igénytelen városka, melynek jelene alkalmasint a mult romjainból épült; a három völgynyilat között fekvő koronaváros Huszt.

(Folytatás következik.)

Az ellenségek ellenségei.

(Vége.)

Nem elég a szervesetlen elemek harcza egymás közt, az egész növényvilág is uralmát gyakorolja fölöttük. Minden egyes fűszál, minden bokor, minden fa főtáplálékát a földből szítja. A növény tehát a göröngy felett uralg, mert tápszerűl annyit vesz föl belőle, a mit s a mennyit megkíván. De a növények közt is tapasztalunk ellenségeskedést. Nehány példa szolgáljon bizonyítékkul. Képzeltünk valamely kisebb s gyöngébb növényt egy erősebb mellett, például egy csalánt a gyöngéd ibolya tőszomszédságában. A csalán buján nő és szétgyökerezik s ez által a gyöngé ibolya tápnedveit is magához szítja, mi által az ibolya csak úgy teng a csalán mellett, míg végre egészen kivesz. Hasonló történik a vetéseknél, ha belőlök a gyomot ki nem irtjuk. A csalán tehát uralg az ibolya felett, mint az elszaporodott gaz a vetéseken. Nagyszerűbb példáját ily kényuralomnak látjuk a tölgyfa-erdőkben, hol a sűrű lombok okozta szünetlen árnyék és a messze elágazó tölgygyökerek hatalma miatt igen kevés egyéb növényeket találhatni. Még kitűnőbbben észleljük ezen kizáró egyenmü növényzetet a fenyős-erdőkben. Nagyszerű benyomást tesz a vándor keblére a fenyős-erdőnek szemlélete, és ha benne tovább halad, ezen megható benyomást nem

annyira a sudarak fölséges magassága és az ágak rémletes kiterjedése s alakja, hanem azon egyformaság, azon szinte kísérteties hallgatagság és siri csend hozza létre, melyet egy fenyős erdőben átalánosan tapasztalunk. Mert csaknem kizárólagos uralmat gyakorol a fenyő és azért apróbb éves növényeket igen ritkán, más nemű fákat, mint néha a nyírfát, csak elszórva lehet benne találni.

A növények országában tehát, melyet a szende, ártatlan nevezettel szoktunk megdicsérni, szintén tapasztaljuk a zsarnoki hatalmat, melyet az erősebb vagy fortélyosabb a gyöngébb vagy ügyetlenebb fölött gyakorol. Ez utóbbiakról az ugynevezett élősdiek és kacsónövények világos példát nyújtanak, az élősdiek közül a fűnyitg-fajták s különösen a lenfőjtő-fűnyitg eléggé ismeretes s a mezei gazdáknak bosszantója; a kacsónövények a forró égöv alatti és rengetegekből számos fajtákban láthatók, és itt fa-keményiséget öltvén, oly annyira összeszorítják a fákat, melyeket körülönnak, hogy ezekben az életnedvek mozgását akadályozni vagy végképp megakasztani képesek, mi által az anyafát tulajdonképen megfojtják. Az utazók leírásaiban olvassuk, hogy a melegövi éserdőkben sokszor a legderékabb fákat ily erős repkények által átkarolva s előlve láthatni, melyek aztán hosszat zuhannak a rengetegbe s a lassu enyészetnek lesznek martalékai, a hová azonban gyakran gyilkos albarátjukat is magukkal sodorják.

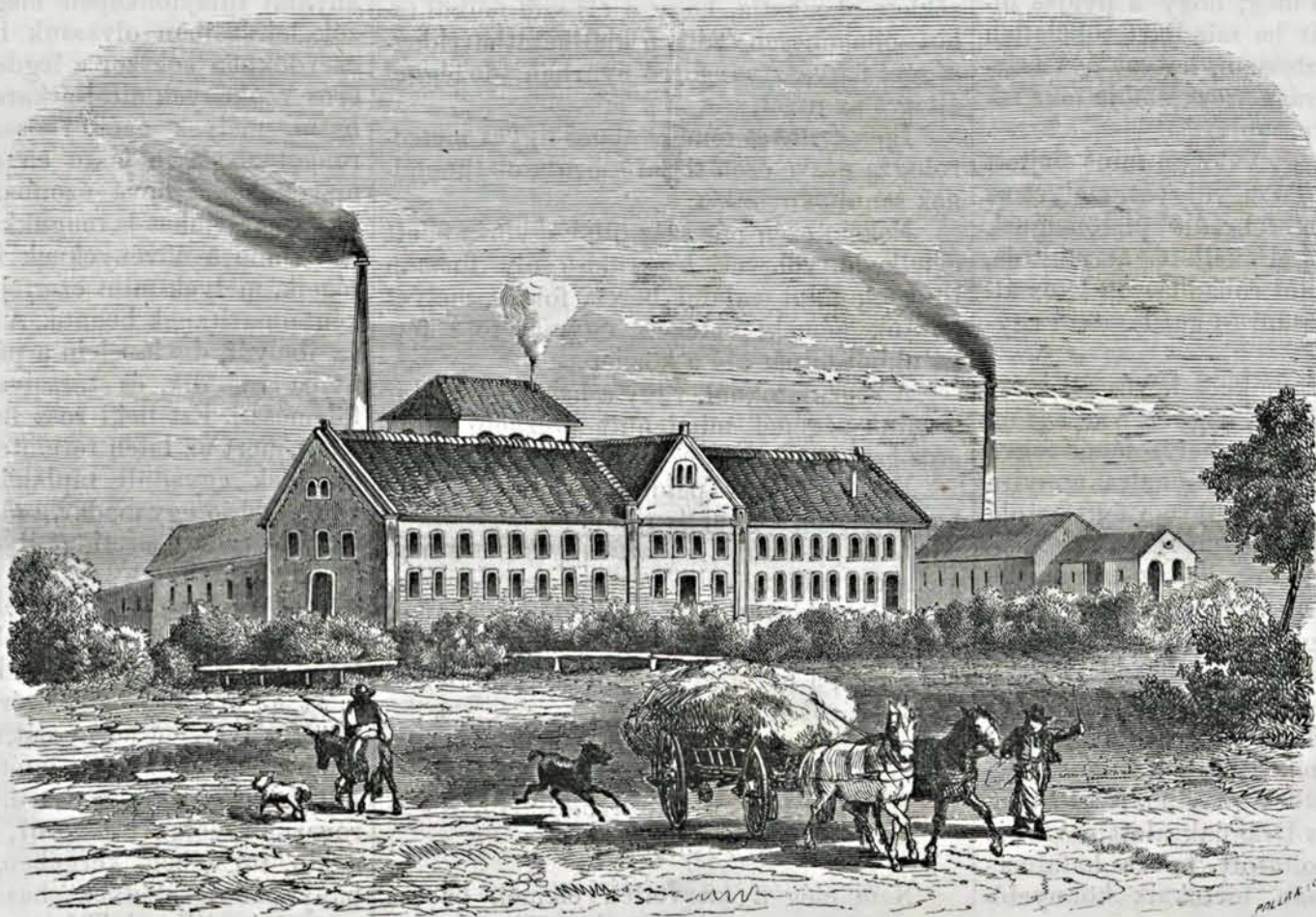
Ámde a növényeknek is vannak ellenségeik, melyek mint ezereffü hydra kényúr-ként pusztítanak bennök. A csalán elnyomta az ibolyát, de levelein a páva-pillangó hernyója rágódik, és társaival néha egészen fölemészti. Ezt neki rossz néven venni nem lehet, mert az Isten teremtette e hernyót is, melynek egyedüli tápláléka a csalán; de röpkedve jó egy madár, a *töviszűrő örgébics*, mely nagyon szereti az ilyen hernyókat, és fölkapva elviszi fészékéhez és rendre a töviszűrőkre fölfűzi, éti fiait velök és maga is fölémészti annyit, hogy jól lakjék. Ez kegyetlenség, fogja valaki mondani; épen nem, mert az örgébics csak azért öli meg a gyönyörű pávaszem hernyóját, mert evvel tartja fenn tulajdon és övé életét. A tölgyfa, bármily nemes és nagyszerű, szintén 200-féle rovarnak szolgál tápszerűl, melyek levelein, ágain, törzsében, kérgében, sőt elhalt porhanyában is élődnek; hasonló lehet a fenyőről is állítani. Tehát a büszke tölgy, a fenyő, melyek oly kirekesztő uralmat gyakorolnak gyöngébb növénytársaik ellenében, kénytelenek eltűnni, hogy velök száz meg száz féreg táplálkozzék. Ezen állatkák, melyek csak sokaságuk által válhatnak iszonyatosakká, a nevezett fanemek urainak tekintik magukat, zsarnoki hatalmuk pedig néha igen világra szülő, midőn t. i. mód felett megszorodnak, mert nem egyszer történt, hogy némely hernyók által (milyen a tölgy-ilonca, *bucsus pohók*, *fenyős bagoly-pille* s egyéb) egész erdők, úgy tölgyesek, mint fenyvesek, több mérföldre elpusztítottak.

De ezen hernyóknak a bölcs természet szintén rendelt urakat. Első helyen állnak itt az *énekese madarak*, melyek kiválólag hernyókkal élnek s így milliókat tisztítanak le a fákról. Melleleg legyen szabad itt komolyan szólani az illetőkhöz. Az éneklő madarak fennevezett tulajdonságukért szeretünk s kiméletünknek nagy mértékben kiérdemlik. Ne engedjük tehát mesterkelt gyönyörűség végett vagy épen haszonlesésből a madarak fogdosását, a fészkek, s illetőleg tojásaik vagy fiúk elrablását oly nagy mértékben üzetni, mint az némely helyen,

az erdők és gyümölcsfák tenyésztői kárára, oly gyakran történik! — A hernyóknak, az éneklő madarakon kívül, a rovarok közt is vannak számtalan ellenségei, ezek közt pedig első helyen állnak a *fürkész-darázs-nemek* (ichneumonidae), melyek petéiket az élő hernyók testére vagy testébe rakván, kikelt pondróik azokat fölemésztik. Hány-szor járta meg sok rovarász, hogy valamely kitűnő hernyót, vagy már kész hernyóbábót találva, haza vitte, szorgalmasan ápolta, és alig várta az időt, hogy kíváncsiságát a kifejlődő pillangó elégitse ki. És mi történik? a pillangó helyett a hernyóból vagy illetőleg bábájból apró, légyforma, néha igen számos rovarok bujnak elő, melyek többnyire a darázs-nemhez tartoznak és fürkészeknek nevezetnek. Ezek valóságos ellenségek ellenségei, ha a hernyókat általában az erdőknek, gyümölcsfáknak s veteményeknek ellenségeiül tekintjük, mert ezen, többnyire igen apró fürkész darázsok sok millió hernyót elpusztítanak. A nőstények ugyanis a hernyót, minden fajta a magáét, mely fiai eledeléül szolgáland, kiszemelve, petéit vagy a hernyó testére vagy szőrére ragasztja, vagy bőrét átllyukasztva, testének belsőjébe bocsátja. A petékből kikelt apró darázspondrók a hernyó nedveiből élődnek, de annak nemesebb belső részeit nem sértik. A hernyó él, táplálkozik, de nem a maga, hanem hivatlan belső lakói javára, mert ezek gyarapodnak, s tökéletes nagyságra fejlődnek; ekkor átlyukasztják a hernyó bőrét, miáltal ennek vesztét idézik elő, és vagy mint kész darázsok szállnak tova, vagy előbb befonják magukat apró kis gubókba, s itt várják meg tökéletes átváltozásukat, a mikor aztán édes anyjuk természetét fölvéve, tulajdon kisdedeik számára prédát keresnek. E darázs-nemek nagykitérjedésű befolyása az állat- és növényország háztartásába abból tűnik ki végtére, hogy az eddig ismert fürkész fajták száma 15,000-re megyen.

De minek szaporítsuk még tovább a példákat, melyek, ha a nagy természetben így gyvemesen körültekintünk, a végtelenséggé kiterjeszthetők. Tegyük fel inkább végül azt a kérdést, vajjon hogyan történik az, hogy ily általános és sokféle pusztítás mellett, nemely állat vagy növényfajok végképen ki nem vesznek, de feltűnő csorbat sem látszanak szenvedni létszámukban? — Itt is a természetnek bizonyos törvényeire akadunk, melyek szerint minden földi lény léte legalább annyira van oltalmazva, hogy, habár egyesek sokszor áldozatul esnek is mások fönttartásáért, a fajta mégis fennmaradjon.

A természet nagy szinpadán anyai a mű-

Debreczeni cukorgyár. — (Sándy Gy. rajza után.)

ködö, annyi ezerféle célzó felé irányozvák az erők, hogy e tömkelegben némi rendet föltálni, csak bővebb kutatás után sikerült. A nagy világításában többnyire az erősebbet vagy fortélyosabbat látjuk a gyöngébb felett diadalmaskodni, de az erősebb e győzel-mében is magasabb céloknak szolgál ön-kénytelenül. A természet nagy háztartásában mindennek kijuttott a maga kötelessége, melyet eszmélve vagy öntudatlanul, szinte ösz-tönszerűleg kényszerűl teljesíteni.

A föld kerekéségén egy porszemnek sem szabad elveszni, ez egyik főtörvény, mely az ásványország vegyészeti harcaiban az elemek fönntartását biztosítja. — A növényfajták fönntartását eszközlik :

1-ször felosztásuk külön világrészekre, külön éghajlatra és külön földmínőségűekre, mit a növények geographiai elhelyeztetésének nevezünk, s ez a növénytannak egy külön, igen érdekes tanulmányát képezi. E szerint minden világrésznek, minden éghajlatnak, minden különmemű fölvegyűléknek a maga tulajdon növényzete, flórája van. Csak kevés növényfajtat sikerült egy világ-

kereket szetosztva, a hajrásokat külön-külön elültetve, egy-egy új plántát nevelünk, a fűzfának egyes ágait lemetszve; a földbe dugjuk s tovább növekszik, egy szőlővenyigét 5—6 darabra vágunk s mindegyik fogamzik. A szaporodást a magok könnyű elterjedésétől is feltételeztük, s ezt a természetben nyári időben és őszkor naponként észlelhetjük. Igen sok növénymag magában oly könnyű, hogy a legkisebb szellő elhordja; mások különféle szárnyakkal, sörtékkel, ernyőként képzett finom körkörös hajjakkal vannak ellátva, s ezek segédelmével lebegnek s röplének a világ minden része felé, a merre a szelek szeszélye ringatva viszi.

3-szor meg kell még emlékeznünk arról is, hogy a növények, ugyszólván, minden ágaikban külön egyedi életet élnek; ha egyes leveleket vagy több ágat is valamelyikről letörünk, azért a növény tovább él és új hajtások által pótolja a vesztését. Ha tehát azt mondtuk, hogy a tölgyfán 200 rovarfaj élődik, azt nem úgy kell értenünk mintha mind a kétszáz ellenség egyszerre szállna meg egyes tölgyfát, s így elhíhetjük, hogy ily sok károsztosnak képes táplálékot adni, anélkül, hogy azért mindjárt egészen ki-merüljön életerejéből, mert ha egyes rovarfajták, leveleinek nagy részét lerágják, ujakat hajt s a vesztéséget pótolja, ha egyes ágakat eltörzitanak, azért még a megmaradtakban tovább folytatja életét, ha kergének egyes részeiben kár történik, s az élőtető nedvek hullámlásasgátolhatik, megelégszik a fa, ha csak fél oldalán épen

részből a másikba átültetni úgy, hogy az minden hazajábeli tulajdonait megtartsa, mert ha sikerül is némelyeknek termesztése, azok mégis elebb-utóbb, többé-kevésbé elfajulnak, mint ezt a mezei gazdák s kertészek bőven tapasztalják. A növényfajták elpusztulása tehát óltalmat nyert abban, hogy a külön világgrészekben külön-külön elvannak osztva; itt is valamely egyes világ-részben az éghajlat és földgyeülték újabb eszköz, hogy a sokaságegymásra ne gyűljön, hanem majdcsak minden fajtának a maga helyisége kijusson.

2-szor a növényfajták fönmaradása nagy szaporaságuk s felette könnyű elterjedésükben rejlik. A szaporaságok látjuk a magok nagy sokaságában, melyet minden növény évenként előhozni és megérlelni képes. Vágjunk szét egy mákfet és a magok sokaságát alig vagyunk képesek megolvasni. Ha pedig egy mohtokcsát fölnyitunk, pormentű spórái éppen megszámlálhatlanok. De nemcsak a magból szaporodik a növény, hanem tudjuk, hogy annak majdnem minden egyes része a szaporításra alkalmasak. A gyö-

marad. Minden nap látunk ilyes csodákat vagy inkább monstrumokat a fűzfáknál, hol az egész törzsök ki van égetve, s csak egy kis része a kéregnek ép, és egy darabka a fából, tavaszkor a fa koronája mégis élénk zöld hajtásokkal ékesedik, s a pajzán pásztor gyerkőcököt, ki a mult őszkor vagy télen kandallót csináltak belőle, kigunyolni látszik. Tehát a növényvilág véghetetlen szaporasága, gyors növése, és könnyű elterjedése által könnyen türheti azt, hogy dúsan terített asztaláról az állatok nagyobb része élődjék, mert mindannak daczára buján zöldel liget, erdő, s kifogyhatlan az eleven mezők tarka viránya. Az állatok fajtái, melyeknél az egymás közti harc s ellenségeskedés még feltűnőbb, hasonló védőtrényéek által oltalmaztatnak a végenyészettől. Azokban szintén a világ külön részeire való felosztás védő eszköz, valamint az éghajlat befolyása, hogy egyes fajták egy helyen túl ne szaporodjanak. Sokaknál a vándorlás teszi lehetőséggé, hogy oly helyet odahagyhassanak, hol táplálkozásukra az anyagok megszülnék, s így képesek legyenek boldogabb hont

fölkeresni, hol fönnmaradásuk új tápkész-
lettel biztosítatik. A legfelfutóbb törvény
azonban az, hogy mennél inkább beje-
valemly állatfaj önfentartását saját erejéből
megvédeni, annál korlátoltabb ennek szapo-
rasága, s viszont mennél gyöngébb önvé-
delmi eszközökkel s erővel bír valamely
állatfaj, s mennél többeknek szolgál étkül,
azaz: mennél több ellensége van, a termé-
szet annál nagyobb szaporasággal igyekszik
vég-ényszétének gátot vetni. Dr. Sz.

Az „alföldi” cukorgyár Debreczenben.

Nyugat-Európa országai, különösen Anglia és Franciaország a jövlétet leginkább kiterjedt iparvállalataiknak köszönhetik; ezek adnak a munkásoknak kenyeret, ezek ösztönzik a gondolkodó fejeket újabb találmányokra és javításokra, s ezek szolgáltatók a töképezéseknek alkalmat, hogy pénzük gyümölcsöző kamatozását biztosítsák.

A legörvendetesebb tapasztalatok közé tartozik, hogy hazánkban is évről évre több iparvállalat keletkezik, mik által a fentebbi feladatoknak kisebb-nagyobb mértékben megoldása célozthatik.

— Azon iparágak között, melyek rendeltetése, hogy egy vidék egész népségére jótékony befolyást gyakoroljanak, kétségkívül különös figyelemre méltók a czu-

korgyárak, — a miért is annak idejében örömmel üdvözlöttük az „alföldi cukorgyár“ keletkezését Debreczenben. E gyár eredeti első alapítói: Vecsey Imre építész, Kádár Ferenczmérmő és Leidenfrost Gyula városi tanácsos voltak 1860-ban.

Miután azonban az efféle vállalatnak szélesebb kereskedelmi összeköttetésekre és derék szakemberekre van szüksége az üzlet mind technikai, mind gazdasági vezetése körül: ennél fogva a gyár mensekára egy francia nagykereskedő és iparos, Robert Flórent kezeire került. S ez időben kezdődött annak nagyobb emelkedése, ezóta nagyobbodott az üzlet is s a gyári helyiségek újabb csinos építményekkel is szaporodtak, mik által csak Debreczen város környéke nyert.

E vállalat jótékony befolyása a vidék népének viszonyaira különösen kitűnt a jelen esésében, midőn a lakosság aratási reményei teljesen meghiusultak. E gyárban, még a legkeményebb téli hónapokban is, midőn a szűkülődés tetőpontját éri el, s kenyereresetre hiányzik az alkalom, folytonosan 7—800 ember talál foglalkozást. Továbbá

azt sem lehet hallgatással mellőznünk, hogy a gyár gazdasági kezelése valódi mustrapéldányul szolgál a vidék gazdáinak.

A gyár célszzerűen és csinosan van berendezve; a mechanikai szerkezetek 6 főgép hozza mozgásba. A répélélpárolgás a gőz által eszközöltetik, még pedig nagyobb részt zárt üstökben, légszivattyú használatával. A répélé tisztításához szükséges csontszin (spodium) magában a gyárban készül, még pedig oly mennyiségben, hogy abból sok szállítattik még csehországi és morvagyárakba is. A megkívántató csontok összegyűjtése ála a közel vidék szegényebb lakosai jelentékeny keresetforrásához jutnak.

Egyárban gépészek, lakatosok, kovácsok, asztalosok, kádárok, bognárok s egyéb mesterek is találnak foglalkozást, miután minden igazítás, sőt kisebb új szerkezetek is itt készíttetnek.

A debreczeni vidéki répa igen cukordús, s 10—12 százalék cukoranyagot tartalmaz. Tüzelőanyagul kőszén használnak, melyet részint Diósgyőrből, részint a Sz.-István kő-

Képek a hazai népeletről: XXXI. A bivalvos. — (Lotz után Jankó).

szénbánya-társulattól, s részint végre a Dunagőzhajózási társulat pécsi bányáiból szállitnak ide.

Képek a hazai népeletből.

XXXI. A bivalyos.

A bivalyt az állattan a gerinczesek (vertebrata) osztályában, az emlősök közt, a kéreztörű vagy két patájúak (ruminantia sorsu bivalis) rendébe sorozza. Három faja ismeretes, u. m. az afrikai, amerikai és közönséges bivaly, mely nálunk a déli megyékben kevés, Erdélyben nagyobb számmal tenyésztetik, hol különösen sűrű tápláló tejéért nagyon kedvelik.

Könnyű élelmézése és nagy ereje mellett, igen alkalmas igavonó levén, méltó volna, hogy gazdaságunk közt nagyobbelterjedést nyerjen; s ellenkezőleg azt tapasztaljuk, hogy ott is, hol eddig tetemesebb mennyiségben volt található, ma már mind szűkebb körre szorul a bivalytartás. Tudunk gazdaságot, hol néhány évvel ezelőtt százával járt ki az akolból a bivaly, s jelenleg egy fia sincs többé.

Ennek oka bizonyosan nem égalji viszonyainkban keresendő, mert a tapasztalat megmutatta, hogy ez idegen állat égővünk alatt igen könnyen meghonosul. Nem finyás, sem a bánásmód, sem a takarmány iránt. Vastag bőre a légváltozások ellen biztos védő, megsziki minden hitvány gízgázt, s e mellett az ökor sokat elbir, és a téhen felséges jó tejet ad.

Úgy hogy a magyar gazda udvaráról kiküszöbölését alig tulajdoníthatni egyéneknek, mint a pocsolva iránti rendkívüli vonzalmának, mely szerint akár bányászor megcselkeszi, hogy ha jobbra volna is útja, de balra vett vagy mocsárt lát, feltartóztathatlanul oda megy, belefelekszik, és hiába vasszilvazza a tulajgyáról a boszankodó béres : -- mily kénye kedve szerint ki nem heverte magát, s vastag bőre jól át nem ázik, addig a fertőből meg sem mozdul.

Néhány szó a fogakról.

Hogy a fogak jelentőségét eléggé meg tudjuk
becsülni, nem lesz czélszerűtlen, azok rendelteté-
sét mind élet-
tanilag, mind
szépiészeti
tekintetből
röviden meg-
vizsgálni.

szóval a tényleg
— Már pedig ez utóbbi leg-
egyik leg-
főbb ténye-
zője levén a
táplálkozás-
nak, annak
rendetlen-
ségei felette

kártékony hatással vannak emerre, s általa az egész szervezetre is. Ha nem is oly jelentékeny, de mindentetre fontos szerepet játszanak a fogak a hangok képzésében is, oly formán, hogy némely betűk csak a fogak közbenjárása által mondhatók ki, s onnan van, hogy csak egy-két előfog hiánya is képes egész kiejtési módunkat megváltoztatni.

— Szépezzeti tekintetből, kétségkívül egy része az emberi főnek sem bír annyira befolyással az arc kifejezésére, mint a fogak. Nekik közötti hosszas idomát, azok adják meg a nőnek eszelid, nyájás, a férfinak szilárd, elhatározott arc kifejezését; s ha egyrészt egy szép hölgy mosolyánál előtűnő sárga és csorbas fogak elrontják az egész kellemes behatást, ugy másrészt tisztá, fehér fogorv még a kevésbé szép arcznak is ad némi kellemet. A fogak kihullása közvetlen maga után vonja az arc megrövidülését; az ál az orrhoz közeledik s előállóvá lesz, mely barázdák támadnak az arcon, egész izomzata, mely azelőtt feszes, ruganyos vala, petyhüdtté válik, s a száj elveszti azon képességét, hogy mosolyogjon.

Ha mindezeket, s még ama fájdalmas betegségeket is tekintetbe vesszük, melyek a fogak elhanyagolásánál előbb vagy utóbb mindig be szoktak következni: nem érdemes-e, több gondot fordítanunk azok tisztán tartására, holott azáltal mind egészségi állapotunkat tartósabbá, mind társaséleti viszonyainkat kellemesebbékké tehetjük?

ják? S mégis, fájdalom, a mai világban oly gyak-
ran találkoznak elhanyagolt fogzattal még a
szépemmél is, nem is említve a férfiakat, a kik
a divatózó dohányozás miatt majdnem képtel-
nekké lettek fogaiknak azon friss, fehér színét
megtartani, melyet akármely állatserreglet rókáján
vagy farkasán bámulunk.

Azon őszinte óhaját él e sorok írójában, bár
a hibás fogakkal bírók száma csökkenjen, s hogy
oly egyszerű és biztos eljárással ismerkedjünk
meg, mely által azokat teljes épségben vénségün-
kig megtarthassuk. Be akarjuk azért mutatni
azon ellenségeket, melyek leginkább szokták fo-
gainkat megtagadni, hogy annál jobban óvakod-
hassunk tőlök.

A fogak legfőbb és legközönségesebb két be-
tegezése a *fogsú* (caries) és a *fogkő*. — A fogsú
nem egyéb, mint azon kóros állapot, mely által a
fog állománya kiodvasodik, s vépképp elpusztul.
Oka ezen bajnak oly vegyi folyamatban rejlik,
mely szerint a fogak közötti hézagokban megma-
radnak az ételeknek rothadába men-
vén át, s edző összeköttetéseket képezvén, a fogak
azon részeit támadják meg, a hol azok zománcza
a legvékonyabb, ugymint a zápfogak ráglapjainak
barázdái, s általában a fogak nyaka körüli része-
ket. Könnyen belátható, hogy ez leginkább az
ember fogainál következik be, s hogy miért bír
sok állat minden tisztítás nélkül egészséges, fehér
fogzattal; minthogy t. i. az emberi nem majdnem
kizárólag meleg, s felette összetett ételekkel él,
melyek mindannyi előmozdítói a felbomlási folya-
matnak; míg ellenben az állatok többnyire hideg
és sokkal egyszerűbb szerekkel táplálkoznak. A
fogsú eleinte úgy mutatkozik, mint a fog zománc-
zán levő apró pont vagy vonal, mely, megvasta-
godva, csak késse vagy más hegyes eszközzel
vakarható le, s barázdát vagy kis gödröcskét hagy
maga után. Ezen fekete anyag a górcső alatt
számtalan, reszketve mozgó állati s növényi élő-
sdi tünnet elő, melyek a szű képzésével szoros
összefüggésben látszanak lenni. Ha már most
ezen szű pontok nem távolíthatók el, csakha-
mar keresztüldzük a fogzománcot, s a fog belső,
puhább állományában terjednek el; s úgy támad-
nak az odvas fogak, melyek azonkívül, hogy cél-
juknak, a rágásnak, éppen nem felelnek meg, még
tetemes fájdalmat, s a lehetetlen kellemetlen sza-
gát is szoktak előidézni.

A fogkő a nyál szilárd részeinek lerakódása
által jő létre, s mint sárga, a fogak nyakát körül-
övező kéreg, azokat nemcsak elrutítja, hanem
más kártékony hatással is van rájuk. Ugyanis a
fog és foghús közé nyomul, s itt tömege s ke-
ménysege által nem ritkán egyes fogat emel ki
melléből, a minek természetesen a fog elhalása
és kihullása a következménye. Némelykor oly
annyira szaporodik, hogy az egész fogsort betá-
pasztván, ez egyetlen, patkószerű foggá látszik
összenőttnek, mint ezt a régi írók Pyrlusról és
M. Curius Dentatusról írják. A fogkő lerakódásai
közönségesen oly szilárdak, hogy csak erős késnek
vagy vésőnek engednek.

Mind a két említett bajnak, de kivált a fog-
zománc sajnos következményeit azáltal fogjuk
leginkább elkerülni, hogyha képződéseket meg-
gátoljuk, s ez utóbbinak tényezőit, okait megse-
misítjük; mert az egyszerű elterjedt szű ellen nem
segít semmi gyógyszer, s csupán az odvas fog
szájából való eltávolítása nyujtat elég biztossá-
got a többiek megmentésére. A fogak épségének
fenntartási mestersége pedig semmi egyébben
nem áll, mint fogzatunknak gyermekesgúnk óta
való tisztán tartásában, melynek lehető legeggy-
szerűbb s legbiztosabb módja a következő: Vég-
gúnk e célra közép keménységű fogkefét, s
mellőzve minden gyakran a legneveltségeseb phra-
sisokkal hirtetett „pastá“-kat s fogvizet, hasz-
náljunk egyszerű fekete fogport (szénport). Mi-
után száunkat vízzel kiöblítettük, érintsük a meg-
nedvesített kéfevel a port, hogy ez amannak egész
terjedelméhez ragadjon; s most dörzsöljük ezzel
fogainkat, mellőz felületükön, koronáikon, de leg-
inkább hátsó lapjukon, a hol lejtőbb ételmaradé-
gyul össze, főgyógyulunket arra fordítván, hogy a
fogközötti részekben levő idegen anyagokat eltá-
volítsuk, a mire nézve nem elégséges, hogy a ke-
fét vízirányosan mozgassuk, hanem szükséges,
hogy azt függőleges irányban is vezessük, miköz-
ben előre a részekbe belenyomul s azokat kitisz-
títja. Ez megtörténvén, öblítsük ki ismét szá-
nkat a középmosván, ismételtük az előbbi eljá-
rást, úgy azonban, hogy vizet vegyünk száunkba,
s folytasuk azt mindaddig, míg minden port ki-
mostunk belőle. Cél szerű most, a kefére a foghu-
son is gyengéden végig vezetni, miáltal nemcsak

megtisztítatik, de egyszersmind kevés mértékben
ingereltetve, sokkal nagyobb összálást a fészessé-
get nyer, s nem vérzik oly hamar, mint különben
szokott. — Legalkalmasabb a fogakat reggel, a
felkelés után mosni; nem eléggé ajánlható azon-
ban azoknak ebédutáni tisztítása is, minthogy
így a betegség legelső oka, az ételmaradékok meg-
gyülemlése a szájüregben, meggátoltatik.

Ez azon egyszerű, semmi fáradsággal nem
járó mód, melyet ha gyermekesgúnk óta szorgal-
masan használunk, biztosak lehetünk, hogy vénsé-
günkig fogaink tisztaságának s épségének fogunk
örvendhetni.

Hogyha azonban netalán már elhanyagoltuk
volna fogzatunkat, s azon fogkő-lerakódások s fe-
kete pontocskákat mutatkoznak, távolítsuk el
mind a kettőt gondosan tűkör előtt késsel vagy
apró vésővel, annak hegyével a fogak közti ré-
sekből s a ráglapok mélyedéseiből kivakarván
minden még oly csekély idegen anyagot is. Ne
tartsunk attól, hogy azáltal a fogak zománczát
megsértjük, mert hiszen ez sokkal keményebb,
semhogy késsel való gyengéd vakarásnak engedne;
de sőt akkor is, hogyha keményebb eszközzel, p.
r. ráspolylal, távolítanók el a zománcot a fogról,
a mi némely esetekben szükséges, ez éppen úgy
megfelelne céljának, mint azelőtt, csak hogy fé-
nyét elvesztvén. Ezen eljárás olykor, kivált a szű
nagyobb elterjedésénél, minden fázadozásoknak
daczára nem vezet tökéletesen célhoz; akkor tisztá-
sítsuk ki fogainkat ügyes fogorvos által, s hu-
zasuk ki az odvasokat minden tétovázás nélkül,
mert ezekből átmegy a szű az egészségesekre is, s
mindenesetre jobb, kevesebb, de egészséges, mint
két három oly foggal bírn, a melyek egész fog-
zatunkat veszélyeztetik. A megmaradt fogak szín-
tén a fenn leirt módon kezeltesenek, csak oly-
kor kell megvizsgálni, nem képződtek-e ismét új
szűvas pontok rajtuk, melyek aztán gondosan el-
távolítandók.

A mohamedánusoknak, a kiknél régi időkben
oly tiszteletben állottak a fogak, hogy egyetlen
egynek a kihuzatása sem volt megengedve a feje-
delem tudta nélkül, azt rendeli a törvény, hogy
száját mindenki háromszor napjában öblitse ki
s fogait mossa meg. Nálunk is azon legyen minden
anya, gyermekének testi nevelésénél, hogy ezt fo-
gainak tisztán tartásához szoktassa; az eleinte
csak játszva veszi szájába a vizet, később megki-
sérti a kefére s a fogort is, míg végre élet-
hossziglani szokásává válik, a minek következmé-
nyül, ment lesz minden fájdalommal fogbetegségtől,
de még sokkal több elégedetlenségtől, s késő vén-
segeig meg fogja tarthatni ép fogait. K. T.

Archaeologiai levél Zalamegyéből.

Ipolyi Arnoldnak Rémer Flóriás.

A velemeri templom.

(Vége.)

Sz. György völgye, aug. 30.

Az ellenkező oldal egészen elpusztult az
északi lég benyomása alatt. A három keskeny
ablak közt állhatok: sz. István, sz. Imre, sz.
Margit és sz. Erzsébet! Ez pusztá vélemény, de
lehetséges — mert csak egyedül a lábak körületei
láthatók.

A torony belső falain alul, bemenettől jobbra,
a bold. szű köpönye alatt 6 sor fej az élet min-
den neméből, felül lóháton sz. Márton (?) — balra
alul valami palota tornáca alatt egy olvasó szent,
felül sz. Márton felé tartó sz. György lovag.

Menjek-e át a szentélyre is? Ennek minden
tenyérnyi tere fel van érdekesen használva. A
diadalív szélessége ügyesen fetteit lombozatot
mutat.

A kitért gyönyörű faragvány szentséghez
felett álló kép majd egészen elromlott, oldalt a
földön egy paizs hever, cimzerrel (?) — ki nem ve-
hető! mily kár, ha netalán a templom építője volt.

A másik keskenyebb iv egészen sz. Márk
fentérintett szárnyas, bátran felfogott és ügyesen
kivitt orozslánával töltött ki (sz. Márk); va-
lamint a neki megfelelő sz. János sassát állítja
elő. Ezen irással: S. Jobies. In principio.

A középső ablak felett a *Veronica* nevű Krisz-
tusfő mutatkozik, mellette lenyulnak a szalagok,
melyek mondatokat nem lehet egészen olvasni. A
szentségheznek megfelelő kerekablak fölött író-
asztal áll, melynek nyílt fiókjában több könyv
fekszik. A ablak felső részét nem lehet kivenni, a
keretben pedig ez áll: S. Apolloni

Alul Gabriel főangyal: Angel Gabriel —
Ave gratia plena dominus tec.

A legdrastikus kép sz. Mihály főangyal,
karddal kezében és mérleggel, melynek serpenyő-
jeit a benn ülő fehér és vörös lelkekkel egy oldalt
az angyal és román stíliu egyház — másról pedig
négy ördög, fátban és bebecbu. . . . egyik a bo-
londok tornyát (ellentétül a templommal) czepe-
lven, iparkodnak lenyomni.

Kevés templomot látni mai nap is, mely a
korhoz képest ily díszes festményekkel bírta. Nem
mondanám, ha így nem lenne, mert üres lármát
nem ütök, hanem remélem, hogy mások is ugyan-
azt fogják bevallani. Eddig csak egyes töredéke-
ket láttam, azok közt is legjelesebb az, mit *Velemé-
ren* találtam; de azt is mondhatom, hogy roppant
hanyagság volt, ezen templomcskák, mely még e
században használtattak, annyira elhanyagolni,
hogy benne a páfrány és csipkebokor bujálkodik
— a marhaganáj és tűzihelyek arra mutatnak,
hogy itt Isten szentélyében a pásztorok menhe-
lyet találnak és az Isten házat folytonosan pro-
fanálják.

A hajó déli fala fölött emelkedik egy másfél
ölnyi fényű és szomoruan terjedő ágai szintén e
pusztulás fölött látszanak bánkódn. Nem folyta-
tom a remek templomka leírását — majd adom,
midőn alap- és oldalrajza elkészül.

A régi harangot a reformátusok biztosították,
a templomtól mintegy puszkálósnyire északra
fekvő haranglábjukon.

A velemeri kath. község egyedül a kerecai
pap szolgájából áll. De azért, mivel e kis imolá-
nak nincs nyája, nem kötöme e Vas és Zala katho-
likus népének egy, tán 100 fba kerülő, tetővel
védeni az utókor számára azt, mi művészi tekin-
tetből egész hazánkban ritka — e vidéken pedig
unicum, — mit a török és vallási villongások sért-
etlenül hagytak — ezen század hithidegsége
ennire hagyott elpusztulni. Ha azok, kiknek itt
tenniök kellene, továbbá is vesztetelnének és egy-
kedvűen néznék, fogjon össze vallási tekintet nél-
kül az Örség összes magyarsága, — hiszen az em-
lék magyar emléke s így minden valódi magyar
előtt szent is. Mi pedig barátom, ha tetőcsinálás
és ajtóvételcél által nem vagyunk képesek a to-
vábbi enyészetet gátolni, gondoskodjunk, hogy
Storno ezen emlékek pár napot szenteljen.
Angolok, francziák, németek fényes monographiát
szentelének ily ritkaságnak, de ne feledjük,
hogy magyarok vagyunk, s majd, ha velemeri
kincsünknek egyedül híre felmaradand, és a reform-
matus lakók unokáinknak mesélendik, hogy itt
a katolikusoknak mily pazarfényű, cifra kis
templomuk volt, ha 10 év múlva itt-ott egy fes-
tett faldarabot találunk — akkor majd hozzá
fogunk a megmentéshez mi is. Sirtam, és átko-
zódtam a dicső romok közt: Te pedig rázd fel ha-
talmas szavaddal az alvókat, és segíts megmen-
teni ezen falfestvényeket.

Történelmi kalászatok.

Irta Lehotsky Tivadár.

(Folytatás.)

XXXIII. II. Rákóczy Ferencz jószívű- ségéről.

Rákóczy Ferencz, mint minden valódi jeles
hős, a bátor vitézeket szerette, s az ütközetben
esettek özvegyeiről s árvaírók atyáinak gondos-
kodott. Im egy adat e jellemére nézve, levél,
melyet 1706-ban Ibrányi László ezredes halála
alkalmával írt Ugocsa megyéhez: „Illustrissimi
stb. Néhai Tek. Nmts Ibrányi László Ezredes Ka-
pitányának az Haza közügye folyásában Ellen-
ségünk fegyvere által vitézül elesvén, megmarad-
tárvaínak gyámoltalanlágukat kegyelmes con-
sideratióba vévén, azoknak, úgy jószáguknak
gondviselésére Nzetes, vő Romcsaházy György
praeffectus Hivünkét Tótóru prefaucunk, hogy
nemcsak személyekre visellyen az említett Árvák-
nak gondot, hanem minden ügy s bajos dolgokat
az hol kívántatni fogh promovealya is. Kegtekk
egyszersmind intamlyuk is, valamiben megnevez-
zett Hivünkétől az említett árvák részéről requi-
ralituk, minden igazságos és szánakozásra méltó
dolgokban, a mint a keresztény szeretetbeli köte-
lesség és igazság rendehozza magával assistialyunk
kegtek és legyen valamiben lehet s illik pártfo-
goja. Datum Agrie, die 15 Marczy, 1706. F. P.
Rákóczy.

Egyház és iskola.

*(A kecskeméti ápostai hitv. evang. egyház)
templomépítési költségeinek fedezésé tekintetéből,
mint tudva van, jótékony czélú sorsajátékok
szándékozott rendezni E czélra, felsőbb engedély
mellett 20,000 számra menő 50 kros sorsjegy lón
közrebocsátva, azonban, amint Gömörhy Frigyes
egyházfelügyelő urtól értesülünk, a már szétkül-
dött sorsjegy-csomag, fájdalom, számos, és pe-
dig a nevezetesebb helyekről alig fölbontva, de
mindenünnen eladatlanul, naponkint érkeznek
vissza. Ha e sorsjegyeknek csak fele kelt volna
el, a kisd. alig 600 lélekbel álló egyház ki lett
volna bajból segítve. Tekintetbe véve azonban
a mostani országos nyomort a kisd egyház e
visszavonulástól nem tekintí részvételeseggnek;
azért a folyó évi sept. 6-án tartott egyházi köz-
gyűlés, jobb idők reményében, a czélba vett sor-
játék megtartását jövő 1864. évi okt. első napjaira
halasztotta el e egyuttal kéri azon felebarátokat,
kikhez olynemű sorsjegyek küldettek, hogy azok-
nak visszaküldésével ne siessenek, mert holgagabb
idők talán megtermik a sikert. Közönetet szavaz
együttal azon emberbarátoknak, kik adományai-
kal ez egyházat eddig is támogatták, s különösen
kiemeli magát Kecskemét városát, melynek tisztán
más hitfelekezeti lakossága, adakozás utján ez
egyházat 2000 forint segélyezte; — a pestvárosi
gyűjtés is szép sikerrel folyt, mert eddigelé onnét
ez uton már 800 ft. jött be. Az egyházi gyűlés
egyszersmind azon biztos reményét fejezte ki,
hogy a nemzeti e kisd magyar egyházat elcse-
névsní nem engdi.

*(Templom-szentelés.) Amint bennünket
tudósítanak, Magyar-Lápos 22ezer lélekbel álló
erdélyi városnak 3000 magyar ajku lakossága
nagy ünnepet ült aug. 23-án; ugyanis ekkor szent-
eltetett föl a már 30 év óta épülő magyar-láposi
ev. ref. templom. A felszentelési szertartást az
erdélyi ev. ref. püspök, Bodola Sámuel ur vezette,
kit már érkezőekkor nagy díszszel fogadtak a lá-
posiak. Az ünnepély alkalmával Medgyes Lajos
desés ev. ref. lelkes és Gárdai József nagyenyedi
hittanár tartottak remek beszédeket. Az ünnepély
annál megalább volt, mert látszott, hogy az el-
szigetelt Magyar-Lápos kevés számú magyar la-
kossága, daczára hogy minden oldalról messze
körül vannak románokkal véve, nemzetiségét úgy
mint vallását, mind e ideig híven, tisztán meg-
őrizte.

*(Uj nőnevelde Pestén.) Gralovits Antonia
asszony, kitűnőleg képzett nevelőnő, jövő okto-
ber hó 1-jén nőnevelő intézetet nyit fővárosunk-
ban. Gralovits Antonia asszony eddig is sok te-
kintélyes urí hánál, még pedig kitűnő sikerrel,
folytonosan a nevelés szép ügyével foglalkozván,
új nevelő-intézete a nevelésre nézve nagyon ör-
vendetes nyereségnek tekinthető. A tapasztalt
nevelőnőn kívül ez új intézetben még több szak-
képzett tanító is fog működni, s így a növendé-
kek a nevelés minden ágában alapos oktatást
nyernek; azért hisszük, hogy ez új intézetet nem-
csak a főváros, hanem a vidék is föl fogja karolni.
A növendékek jelenleg Lipót-utca 7 szám alatt
vételnek föl, Szent Mihály naptól kezdve azonban
az intézet helyisége Pappnövelde-utca 4 sz. alatt
a Széchenyi-féle házban leend, mely annyival
kedvezőbb hely lesz, mert e házzal csinos kert is
van összeköttetésben, s így a növendékek a tanu-
lástól fennmaradt idejüket kellemesebben tölt-
hetik el.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

*(Azon egy millió mérő vőtnag), a mely
legfőbb intézkedés folytán a jelen és jövő hó-
napban lesz a szűlkölködk között kiosztandó,
már be van vásárolva, s a szállítástokat haladé-
k nélkül megkezdik: A tetemes segély 700 ezer
poszonyi mérő tiszta buzából s 300 ezer mérő
rozsból áll, mely a sűjtolt területeken következ-
kép lesz kiosztandó. A Hajdúkerületben 30,000
b., 20,000 r., — Debreczen sz. kir. városban
20,000 b., 10,000 r., — Szabolcs megyében 50,000
b., 30,000 r., — Biharmegyében 40,000 b., 20,000
r., — Jász-kun-kerületben 40,000 b., 20,000 r., —
Heves és K.-Szolnok megyében 50,000 b., 20,000
r., — Csongrád megyében 40,000 b., 20,000 r., —
Békés megyében 50,000 b., 30,000 r., — Csanád-
megyében 40,000 b., 20,000 r., — Arad megyé-
ben 50,000 b., 20,000 r., — Krassó megyében
10,000 b., 10,000 r., — Torontál megyében 80,000
b., 20,000 r., — Temes megyében 80,000 b., 20,000

TÁRHÁZ.

r., — Bács megyében 30,000 b., 10,000 r., — Pea-
ta a tartalék-raktárban marad 90,000 b., 30,000
r. — Intézkedés történt, hogy a kiosztás lehető-
leg igazságos legyen. A kiosztandó gabonában
csak teljes szükséges szendőköt részesülnek, s azt
egyébre, mint *vetésre* fordítaniok nem lesz szabad.
E vetőmag kölcsönképen osztatván ki, annak ide-
jében visszatérítendő leend. E segély már csak
azáltal is roppant fontosságu, mert általa a jövő
évi termés, nagyobb részben biztosítva van.

*(A vadászati alföldön.) — minta „V. V.“
írja, — szintén sokat szenvedett az idei szárazság
miatt. A kopár, sivár térségeken, hol ezelőtt buja
tenyészet zöldült, most a vad is, különösen a
nyul, meg van fosztva buvó helyétől. Nem volt
hol szaporodnia, s a még nemrég vaddus helye-
ken most alig találai magvát. Vizi vadnak az
idén hírt sem hallották; a tavaszszaki kevesebb
számmal megérkezett fűrj is csakhamar tova vo-
nult e sivár pusztaságból, s a szűlföldjéhez oly
hű fogoly is alig talált egy-egy sűrűséget, hol
fészket rakva költögetett volna, mert a legelőből
kipusztult marhák fölkeresték a fűszeket, a cse-
kély bozótokat, mely azelőtt kedvelt tanyája
vala, s összetipták fészket; az örege megmaradt
ugyan, de meddőn. — Mindez ugyan számba sem
vehető kár az országot széltiben ért nagy inség-
gek szemben, de mutatja, hogy a csapás szomorú
következménye azon a vidéken minden legki-
sebbre kiterjed.

Közüntézetek, egyletek.

*(Szegény beteg gyermekeket gyámolító egy-
let) van alakulóban Pestén, s reá az engedély
már le is érkezett. Az egylet földatálul tűzé ki
magának, szegény beteg gyermekek számára
„rendelő gyógy-intézetet“ állítani föl, melynek
vezetése egy, a gyermekbetegségekben járatos
orvosra fog bízni s a segélykereső község szá-
mára a nap bizonyos óráiban nyitva lesz. Beteg
gyermekek szegény szűllő nemcsak orvosi ta-
násban s ápolás iránti utasításban, hanem a szük-
séges gyógyszerekben, kötebekben is ingyen, az
egylet költségén fognak részesülni. Az egylet áll
gyámolító tagokból, kik egyszer mindenkorra 60
fital járulnak az egylet alapítványához s zenki-
vül rendes részesvekből, kik 5 egymástán kö-
vetkező évre 3 ft. évi járulékra kötelezik magu-
kat. Az alapítók között már eddig is sok érdemes
hazafi nevével találkozunk.

*(A magyar gazdaszszonyok egylete) az al-
földi szűlkölködk javára e hó 16-án a császárfür-
dőben zártkörű táncvigalmat fog rendezni.

*(A pesti jótékony négyelet) f. é. sept. 6-tól
okt. 31-éig terjedő 8 hétre 455 szegény számára
2685 ft. 7 kr. o. é. összeget utalványozott. Ez al-
kalommal a választmányi nők szegények állapo-
tát tárgyzó 19 vizsgálatról tettek jelentést. Az
egylet: közüntézetben jelenleg egyéb munkára
nem képes 21 szegény talál foglalkozást és kere-
seket.

*(A nemzeti muzeum régiségosztálya) a na-
pokban több érdekes tárgygyal szaporodott.
Ugyanis Pollák János tanár oda ajándékozta Rá-
kóczy-nak egy díszes kristály bilikimot, mely
később Pyrkér egri érek tulajdona vala. — Trib-
ler Ferencnek, az 1848-ki pesti polgári huszár-
ság zászlótartójának özvegye, ezen huszárok győ-
nyűri és gazdag arany himzettell ellátott lobogó-
ját adta be, melynek egyik felén Magyarország
czimere és „királyért és hazáért“ jelszó, a másik
felén pedig Magyarország vődasszonya látható.
Nyelén ezüst lemezkekre az 1848-ban ezen zászló
alatt szolgált huszárok nevei vannak fölveve. —
A nem rég elhunyt Szilágyi István helybeli
gombkötőmester hagyományozása folytán pedig
átadtak, egy magyar testőrnek 16" magas, szí-
nes gyöngyökből egybeállított képe, Mária Te-
récia idejéből; az 1847- és 48-ik években viselt
gombkötő mindenféle mustrák gyűjteménye; to-
vábbá Hunyady Mátyásnak, Jánosnak és Szilá-
gyi Mihálynak művészileg nem igen nagybecsű,
de történelmileg érdekes arcképei.

Közlekedés.

*(A tiszavidéki vasut) ez évi bevételeinek
kimutatása a következő: 1863. januártól július vé-
geig utasok száma 220,684, uti podgyász, gyors
és teherárú 2,485,439 mázsa 45 font. Bevételei
melyszállításért, árúért összesen 1,327,266 ft.
96 kr. — Augustus havában utazók száma 38,188.

Uti podgyász, gyors és teherárú 436,177 mázsa
53 font. Bevételei januártól augusztusig: 1,564,
682 ft., 6 kr. A múlt évben ugyanezen időszak
alatt a személy- és áruforgalom bevétele összesen
1,910,934 ft 17 kr., tehát sokkal nagyobb volt.

Balesetek, elemi csapások.

— (Tűzvész.) Vas megyének Kogl nevezeti
helységében tűz ütven ki, az oltásra szükséges
víz hiánya miatt az egész község minden gabona-
készletével együtt, a lángok martaléka lón. E
szomorító esethez még azon körülmény is járult,
hogy a 66,000 ftra becsült kár mellett még négy
emberélet is áldozatul esett. Csak az szolgál némi
vigasztalásul, hogy a háztetők nt. Virkler Antal
plébános ur törekvése folytán, a hazai biztosítót-
ársaságnál biztosítva voltak. Nem mellőzhetem
hallgatással a szomszéd riedschlágyi község evang.
lakóinak a tűzvész alkalmával tanusított ember-
baráti eljárását, kik daczára annak, hogy e köz-
ség lakosai más hitűek, az oltás és segítség körül
legszebb felebarátai szeretetet tanusítottak. Ezen
az egyetértés magvát önmagában rejtő cselek-
vényben nt. Losdorfer borostyánkői ev. lelkes
urnak nem csekély rész jutott osztályrészül, kinek
ugyanis minden vallási elfoglaltságtól ment ma-
gattartása eszközli azt, hogy az itteni vallásfele-
kezetek egymás mellett testvérileg megérnek. —
Adja az ég, hogy ily bőles eljárás mellett e haza
minden vallásfelekezete erős kötelékek szilárdul-
jon az emberbaráti szeretetben. — P. J.

*(Tűzvész.) Győrött, e hó 3-ikán delután
tűz ütven ki, 18 ház elhamvadt. Emberélet nem
esett áldozatul.

*(Erdőégés.) Hont megyében a borsosnyói
erdősegből 120 hold leégett. Sajnos, hogy erdeink,
a helyett hogy gyarapodnának, folytonosan jobban
pusztulnak.

Mi ujság?

*(Mátyás király könyvtára) maradványainak
nagy része, mint tudva van, a konstantinápolyi tör-
ök császári könyvtárban hever. Ennek fölku-
tatása s a könyvek czimeinek összeírása tárgyában
a m. évben Kubinyi, Ipolyi és Henszlmann régi-
segbuváraink a török fővárost is meglátogatták,
de majdnem eredménytelen. Azóta a magyar
kormány tett lépéseket e tárgyban, s e közbenjárás-
nak sikerült Fuad basa török nagyvezír azon biz-
tosítását kinyerni, hogy a magy. tud. akademia
részéről Konstantinápolyba küldendő szakférfiak
nak bejuthatását és buvárkodását az ottani csá-
zári könyvtárakban semmisen fogja akadályozni,
sőt tudósaink e tekintetben a nagyvezír legna-
gyobb szolgálatkészségére számíthatnak.

*(A mohácsi vész 337-ik évfordulóját) nagy
ünnepélylyel ülték meg a végzeteljes csatamezőn,
aug. 29-én. Ez alkalommal az alföldi szűlkölködk
hangversenyt rendezett az alföldi szűlkölködk
javára, mely 200 ft. tiszta jövedelmet hozott.

*(Bankjegyphamisítás.) Tórdán a napokban
kilencz egyént fogtak be, kik hamis tizkrajczáros
bankjegyek gyártásával és forgalomba bocsátásá-
val foglalkoztak.

*(Az idej. erdészeti államvizsgákat) e hó 1.,
s következő napjain tartották meg a m. kir. hely-
tartótanács kis tarmében Abonyi István helytartó-
tanácsos ur elnökléte alatt. A vizsga letételére
ezuttal 25 egyén jelentkezett, kik részint a ma-
rienbrun intézetben, jobbadán azonban a selmeczi
bánya-erdész akademiában végeztek az erdészeti
tanulmányokat. Az egész vizsga meglehetősen ere-
ménynyel folyt le, de valamennyi jelölt csak elégsé-
ges osztályzatot nyert. Különben az idej. jelöltek
között több ügyes s jól képzett egyén volt, kik e té-
ron igen hasznos és megbízható erdész-tisztekké
válhatnak. Ohajandó lenne, hogy ifjaink minél
nagyobb számmal szánják magukat e fontos pá-
lyára — mert a haza egy nagy kincse erdeinkben
s azok okszerű gondos kezelésében fekszik, — s
jó, ha azt hazánkiai teljesíthetik.

*(Urbéri egyezkedés.) Nógrádmegyében
Málnapataka község határában az urbéri rende-
zés m. hó 27-én végbement. A volt urbéreszek egy
házhely után 12 hold legelőt és 8 hold erdőt kap-
tak. Az irtványok váltásága 1/2 részben állapítta-
tott meg. Az ottani lelkes és tanító, a földbírtokos
urak, u. m. Szentiványi Ferencz és Farkas, Ku-
hinker Ferencz, és gr. Zichy 6 mlgának nagylel-
kűsége által másfél házhely földet, vagyis a rétek-
kel együtt 39 hold földet kaptak.

** (A jövő évi ujonczos) februárban kezdődik, s mártusban már be lesz fejezve.

** (Haldt hozó gúzok.) Az oravicai községek némely aknáiban 66 gáz fejtett ki, melynek következtében hat bányász életét veszti.

** (Kisdedovda Magasiban.) Amint Keme-nis-aljáról bennünket tudósítanak, a tavasz foly-tán Magasiban néhai Tulok Antal közbirtokos ur elhalálván, több kegyes alapítványa sorában egy, születése földén létesítendő ovodára jelenté-keny pénzösszeget hagyományozott, igazi ember-barátságért áldozván a népnevelés ügyének, melynek alapja, e nálunk még csak gyéren terjedő intézetekben rejlik. Érdekes volna tudni, miben áll Magasiban mind a hagyományozott ajándék, mind a hihetőleg már tervben levő ovoida, mely Vas megye falvaiban eddigéig egyetlen. Nem ártana, ha az ügy állásáról a dologba avatot-tak közül valaki fölvilágosítást nyújtana.

** (Névváltoztatás.) Felsőbb engedély foly-tán Weisz János, a budai k. József-műegyetem-nél a felsőbb mennyiség tan rendes nyilvános ta-nára, és Weisz Albert pesti főreál-tanodai segéd-tanár testvérek „Vesz”-re változtatták vezeté-knevüket.

— (Urbéri tagosítási egyezség Mendén, Pest-megyében.) Örömmel jelentem, hogy aug. 29-kén Mendén — Koburg herczeg birtokában — a rég ohaj-tott tagosítási egyezség az uradalom és a község lakosai közt szerencsésen létre jött. Valóban jól esik ily tényeket hirdetni. Midőn Szeles Mihály alispán ur elnöklése alatt — Pesko Menyhért fő-szolgb. és b. Horváth urak jelenlétében, — kik a fennfoglalt urbéri ügy elrendezésére valának ki-küldve: a község ügyvédje, Vrchovszky Sándor ur, szakavatottan s humánus modorával előadta volna a község kívánatát — az ügyet, Mesterfy Márk. uradalmi mérnök ur munkálatainak nyomán az uradalom képviselője Vrchovszky Mihály csak-nem tökéletesen kész egyezséggel lép meg a kö-zönséget; mely is rövid órai tanácskozás után, az illető felek igényeinek megfelelőleg szerencsésen megkötötték s aláírtatták; melyet azonban itt — helyszűke miatt csak vázlatban adhatok elő. — Az egész határ területe tesz 1782 holdat, melyből mintegy 1300 h. esik a község részére, 24° telek. Az urbéri telek illőtsége 39 hold 1200 □ ölével. A volt jobbágyság eddigi mennyiségén felül, meg-kapja az egész remanensialis földet minden kár-pótálás nélkül 130 holdat, melyből csupán 22 hold-dat, a szabadosok dotációjához tartozik kiadni. Minden jobbágytelekre, valamint a róm. kath. pléb. és az ágost. hitv. lelkész telkére esik 14 hold, és aránylag 2 tanító, egy jegyző félfél tel-keikre 7 h. legelőillőtséggel, mindent 1200 □ ölél számítva. Azonkívül az ágost. hitv. ev. lelkész, — ki eddig ezen főkegyházban semmi földdel sem birt, kegyes adományok kap 8 h. 790 □ ölet; a tanító 5 h. A faizásból — habár gyakorlatban nem volt is, egy telekre esik 3/4 h., összesen 18 h., és pedig meglehet — hogy fástól együtt. Az 1848 után lett zsellérek — különös kegyelem után — kapnak 12 h., urbéri zsellérek legelő-illőtségben egy telek utáni járandóságot 8-an 14 holdat. A jobbágyság szőlői egyik hegyről kicseréltettek, de 4 évig használatukban hagyatnak. Temető pótlá-sul a róm. kath. 2 hold; az evang. 1 h. Faisko-lára 2 h. Agyagödörnek, kenderültatónak stb. 2 h. Az ugynevezett szabadosok, lelkészek, tani-tók, jegyző illőtsége közel a községhez a meny-nyire lehetséges első osztályú földekből jelöltetett ki. Mindezek szerencsés bevégezése után, boldo-gult Wiener Ferenc volt bérlő ur asztalánál szívélyes vendég volt, a hol vigkedvűleg poharak ültettek Koburg Ágost 6 fensége egészségeért, aki oly atyailag s nagylelkűleg bő-kezt volt jobbágyság irányában, aki minden párt-színezet nélkül, az egyházakat s iskolákat példá-san dótálta. — Dy. K.

** (Haldt hozó.) Tehetségesebb fiatal költőink egyike, János Gusztáv, kinek nevével lapunkban is többször találkozhatott a figyelmes olvasó, jobb létre költözött, s m. hó 30-án temették el Kene-sén, épen azon napon, melyen mint fölszentelt lelkész, első miséjét volt tartandó. A béke angyala lebegjen sirja fölött.

— (Adakozások.) A Vasárnapi Ujság szer-kesztőségéhez mult héten beküldött:

Az alföldi szülőkölődők számára: Pozsonyból Kajdaci-Jezsenszky Klementina asszonyság 1 da-rab cs. k. arany.

Nemzeti színház.

Péntek, sept. 4. „A mama.” Vigj. 3 felv. Szigligetitől.

Sombat, sept. 5. „Faust.” Opera 5 felv. Ze-néjét szerzte Gounod.

Vasárnap, sept. 6. „A kártyavető nő.” Dráma 5 felv. Sejour Victor után fordította Feleki.

Hétfő, sept. 7. „A felolvasónő.” Színmű 2 felv. és a „Szerelmes ördög” ballet 4-ik felvonása.

Kedd, sept. 8. Ünnepek levén, a színház zárva volt.

Szerda, sept. 9. „Brankovics György.” Szomoru-játék 5 felv. Obernyikől.

Csütörtök, sept. 10. „Faust.” Opera 5 felv. Zenéjét szerzte Gounod.

Budai népszínház.

Sept. 4. „Két huszár és egy baka.” Énekes bohózat 3 felv.

Sept. 5. „A dajka.” Operette 1 felv. Offen-bachtól. Ezt megelőzte „Előjáték.” Vigj. 2 felv. Irta Scribe, ford. Egressy Béni.

Sept. 6. „Tíz leány, egy férj sem”, 1 felvonásos operette Sappétól. Ezt megelőzte „Eljegyzés lámpafényénél”, 1 felv. operette Offenbachtól.

Sept. 7. „Dunán apó és fia utazása.” Ope-rette 3 felv. Offenbachtól.

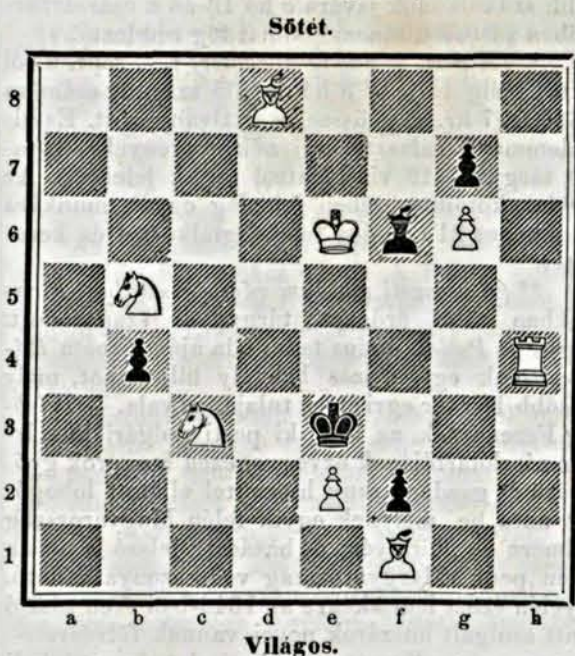
Sept. 8. Az ünnep miatt nem volt előadás.

Sept. 9. „Chouffleur ur otthon lesz” és „Férj az ajtó előtt.” 1 felvonásos operettek Offenbachtól.

Sept. 10. „Dunán apó és fia utazása.” Operette 3 felv. Offenbachtól.

SAKKJÁTEK.

194-ik sz. feladv. — Szalay Sándortól (Körös-Ladányban).

Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholikus és Protestáns naptár	Görög-orosz naptár	Izraeliták naptára	○ Nap -	☾ Hold -
September		Sept. (6)	Elul	kel	delel nyug.
13. Vasár	D 15. Móricz p.	1 F 15. Septem.	29. Ujév előe.	6. p. m. p.	6. p. p.
14. Hétfő	Kereszt felmag.	2 Mamantus	1. Tis. 5624	5. 35 55 59	6. 16 5 52 11 59
15. Kedd	Hildegárd szüz	3 Anthim p.	2. Ujév 2. a.	5. 37 55 38	6. 14 6 58 12 44
16. Szerda	Lndm. Kánt. f.	4 Euphemia	3. Gedaljab.	5. 38 55 17	6. 12 8 4 130 6 47
17. Csüt.	Lambert püsp.	5 Zakariás	4	5. 40 54 35	6. 8 10 22 3 10 7 53
18. Péntek	Irene vért. f.	6 Eudoxia	5	5. 42 54 14	6. 6 11 29 4 4 8 36
19. Szom.	Janár vért. f.	7 Sroszenes	6. 1. Sabb.	5. 43 53 53	6. 4 12 33 5 1 9 28

Ujhold 13-án 5 óra 58 percz reggel.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomtatja Landerer és Heckenast, egyetem-utca 4. szám alatt Pesten, 1863.

A 189-dik számú feladvány megfejtése.

(Gold Samutól; g7-en a Sötét Huszárral.)

Világos.	Sötét.	Világos.	A) Sötét.
1. Vd1—f3	e4—f3:A)	1.	Vh8—a8
2. Hd4—c6†	tetsz. sz.	2. Vf8—g3†	Ke5—d4:
3. Fb3—c2†mat.		3. Vg3—c3†mat.	

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. Budaörsön: Tomka Kálmán — Debreczenben: Zagyva Imre. — Rimaszombaton: Róth Kálmán. — Pesten: Cselkó György. — Vekerle László.

(Többen Vd1—c1 első lépéssel tettek kísérletet: de ezt Sötét e4—e3 húzása megelűsítja.)

Rövid értesítés. Többen kérdőzésekkel azíránt, hogy a nyolczadik koczkára ért gyalogból mi lesz, ha még a tisztek megvannak? Vagyha mindnyájan nincsenek is meg, szabad-e olyan tiszet választanunk, mely még nem esett el? Erre a felelet következik: A gyalog, ha már a nyolczadik koczkát elérte, mint gyalog többé nem működhetik; minthogy azonban a sakkjátékban tétlen katona nem lehet, természetes, hogy valami tiszet szerepét kell magára venni, még pedig minthogy a beérő gyalog a legnagyobb hatalmat éri el, lesz belőle Vezér, tekintet nélkül arra, hogy az első már esett-e vagy nem. Kisebb hatású tiszet választanunk azonban tetszésünkön függ. Így egyszerre több Vezér, több Futár stb. is lehet. Így döntötték el 1851-ben a londoni nagy torna alkalmával, s így fogadták azt el az európai szokás. A sakkot az egész földön ma-jon mindenütt egyformán játsszák; kár volna csupán nekünk képeznünk kivételt.

1864-dik évi naptárak.

Épen most jelentek meg Heckenast Gusztáv könyvkiadó-hivatalában Pesten, egyetem-utca 4-ik szám alatt, az 1864-ik évre szóló következő naptárak, melyek Magyar- és Erdélyországban minden könyvtár- és könyvtőlőnél is kaphatók, ugymint:

Kakas Márton humorisztikus naptára. Hatodik évfolyam. Számos élces képpel. Csinos borítékba fűzve. Ára 80 kr.

István bácsi naptára. Kilenczedik évfolyam. Szerkeszté Majer István. Képekkel, színes borítékba fűzve. Ára 50 kr.

Lidérc-naptár. Harmadik évfolyam. Képekkel. Tartalmát képek: rémtörténetek, lélekjelenségek, bünesetek, csodálatos tünemények, tündérrégek, vadász- és utikalandók stb. Tarka és szépen kifestett borítékba fűzve. Ára 60 kr.

A magyar nép naptára. Szerkeszté Tatár Péter 4-rét. Képekkel és tarka borítékkal (Olecsó szer naptár).

Paprika Janosi képes kalendariuma. 4-rét. Szerkeszté Tatár Péter. Csinos borítékba fűzve (a legolcsóbb naptár).

VASÁRNAPI UJSÁG

október—decemberi évnegyedes folyamára

ezennel új előfizetés nyitattik.

Előfizetési feltételek:

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt postán küldve, vagy Buda-Pesten házhoz hordva:

Évnegyedre (október—november—december) 2 ft. 50 kr.

Csupán Vasárnapi Ujság:

Évnegyedre (október—december) 1 ft. 50 kr.

Csupán Politikai Ujdonságok:

Évnegyedre (október—december) 1 ft. 50 kr.

Tíz előfizetett példányra gyűjtőnek egy tisztelet-példánnyal szolgálunk. A pénzes levelek bérmentes küldése kértik.

A Vasárn. Ujság és Polit. Ujdonságok kiadó-hivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

TARTALOM.

Schmidt Ferdinánd (arckép). Rómer Flóris. — A jó nagytáti képe. Szász Károly. — Népdal. Soós Miklós. — A Tisza bölcsője. P. Szathmáry Károly. — Az ellenségek ellenségei. Dr. Sz. — Az „alföldi csukorgyár” Debreczenben (képpel). — Nehány szó a fogakról. — Archaeologiai levél Zalamegyéből. Rómer F. — Történelmi kalá-szatok. Lohoczky T. — Tárház. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedelem. — Közüntézetek, egyletek. — Köz-lekedés. — Balesetek, elemi csapások. — Mi újság? — Nemzeti színház. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondani-való. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Felolós szerkesztő Pákh Albert. (Lak. magyar-utca 1. sz.)

Előfizetési feltételek 1863-dik évre: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. Fél évre 5 ft. — Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft.

Fischer Móricz.

Magyarországon hozzá voltunk szokva, s legnagyobb részben még most is arra va-gyunk utalva, hogy az élet kényelméhez tartozó iparmű szükségleteinket a külföld előhaladott iparos országai fedezzék; s külö-nösen hazai fiatal gyáripárunk irányában a legújabb időkig fölőtte mérsékelt igényeket tápláltunk.

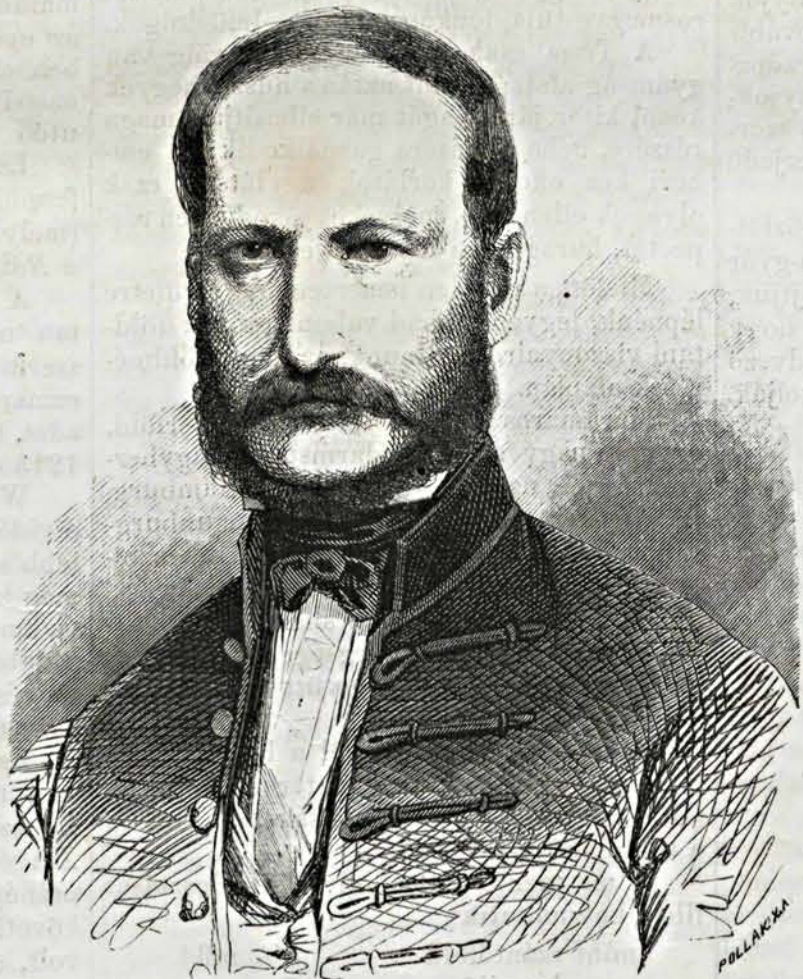
Az idők járása e tekintetben is nagy vál-tozásokat hozott elő viszonyainkba. Azon pontig értünk, hogy egyes iparcikkekben, s a gyáripár egyes ágaiban nemcsak hazai viszonyainknak teljesen megfelelő eredmé-nyeket mutathatunk fel, hanem már olya-nokat is, melyek az európai vásárpiacokon és műtárlatokban is diadalmasan állják ki a versenyt, figyelmet ébresztenek s jó hitelünket nevelik.

Legfényesebb példája a ma-gyar iparosok értelmességének, erélyének és ügyességének azon derék iparos hazánkfiak, körül e sorokban akarunk megemlékezni. Fischer Móriczot értjük, a vesz-prémmegei herendi porcellán-gyár európaszerre ismeretes tu-lajdonosát. Fischer, ki 1800-ban Tatában született, s szülőitől gondos nevelést nyervén, eleinte kereskedelem foglalkozott, 1838-ban gróf Eszterházy Károlytól kibérelte a pápai köedény gyá-rat. Az itteni munka és az egy-szerű gyártási eljárás azonban nem sokáig elégitette ki maga-sabbra törő vágyait; azon felül maga az uradalom birtokosa, gróf Eszterházy is folyvást ma-gasabb czélokra ösztönzé a tehet-séges és szorgalmas iparost, s így történt, hogy mind saját haj-lamat, mind a gróf ösztönzését követve, Fischer Móricz a Pápa-hoz közel, a Bakony szélén fekvő Herend faluban állított fel egy finomabb igényeknek megfe-lendő porcellángyárat. Szándé-kát fölőtte elősegíté azon kö-rülmény, hogy Herend vidékén a porcel-lángyártás főkéllékeit: elegendő tüzelőszert s a szükséges nyers anyagokat kellő meny-nyiségben és minőségben találta.

A gyárból került művek minden igény-nek megfeleltek, azonban a külföldről rop-pant tömegekben és aránylag olcsó árakon

szállították be hazánkba a porcellán-gyárt-mányokat, úgy hogy a herendi gyárnak a legjobb igyekezet mellett sem lehetett azok-kal kiállani a versenyt, s így a derék gyártulajdonos már-már csüggedni kezdett s szép terveinek valósulásán kételkedett.

Ekkor támadt Fischernek egy jó gondo-lata, mely nemcsak gyártmányaira irányzá a közfigyelmet, hanem azok keletét is bi-ztosítá. Felhagyott az új divatu, közönséges porcellán edények készítésével, melyekkel a külföldi gyárak árasztották el a piacot, és magasabb, specialisabb térre lépett: t. i. gyártmányában főképen az antik, ré-gies stílyt kezdé szem előtt tartani. A he-

FISCHER MÓRICZ.

rendi gyárban a régi kor edényeinek legsi-kerültebb utánpótlása készült el. S ennek híre terjedvén a gazdag arisztokratikus kö-rökben, nemcsak az ösöktől örökölt, s idők folytán csonkává vált, kintőn ódon porcel-lán készleteket kellett kiegészítenie, hanem ez antik modor mintegy divattá válván,

számtalan új megrendelést is kellett teljesí-tenie. Annál is inkább, mert a gyár az efféle antikszerű porcellánművek előállításában mindig nagyobb tökélyre emelkedett, s e tekintetben ügyességének híre a legtávolabb külföldi körökbe is elterjedt.

E körülmény megalapítá Fischer gyá-rának hitelét és szerencsését. Külföldi udva-rok s ott tartózkodó követtségek és a leg-nevezetesebb főrangú családok (Eszterházy, Liechtenstein, Schwarzenberg, Metternich, Lobkowitz herczegek s számos grófi ház) vették igénybe a herendi gyárat. Idő foly-tán a külföldi iparműtárlatokon is megje-lentek Fischer porcellánművei, s a kivívott

elismerés következménye az volt, hogy a gyár távolabb helyekről is, Angol, Olasz, Német- és Oroszországból is kapott nagy mérvű megrendeléseket. A meg-rendelők között találjuk Cam-bridge kir. herczeg, Palmerston, Westminster, Chesterfield lordok, Hohenlohe, Salm, Górcsakoff, De-midoff herczegek és számos más nevezetes és gazdag férfiak ne-veit. Innen kerültek ki több osz-trák főherczeg disz és asztali kész-letei s többi között Ferdinánd Miksa főherczeg Miramare nevű tündérvárának terméi is a he-rendi gyárban készült pompás diszédényekkel és asztali, thea stb. készletekkel van fölkészítve.

Azon nyilvános kitüntetések is, melyekben a herendi gyár 1839 óta, midőn működését meg-kezdte, ez ideig részesült, egész sort képeznek. Így már az 1842. évi első magyar iparműkiállítá-son bronz érdempénzt nyert; az 1843-ki hazai kiállításon ezüst, 1843-ban pedig már a nagy arany érdempénzzel lön kitüntetve, 1845-ben a bécsi iparműkiállítá-son dícsérő-oklevelet, 1851-ben a londoni világkiállításon jutalom-érmét, 1853-ban Amerikában a newyorki kiállításon jutalom-érmét, az 1855-diki párisi világkiállításon első rendű jutalom-érméjelet s 1862-ben a londoni világkiállításon szintén első rendű jutalom-érméjelet kapott. — Fischer Mó-ricz azonkívül egyes uralkodóktól is nyert az ipar terén tett sikerdus fáradozásai jutalmául érdemkereszteket s érdemjele-